

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ-БАКАЛАВРІВ
НАУКМА: ПОЗИТИВНИЙ І НЕГАТИВНИЙ ДОСВІД»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
054 Соціологія
Савченко Катерина Володимирівна

Керівник: Прохорова А. А.
магістр соціології, старший викладач

Рецензент: Артикуца С. С.
магістр соціології, старший викладач

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
«____» _____ 20____ р.

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ	7
1.1. Поняття «мобільність» у соціології.....	7
1.2. Академічна мобільність у дослідженнях іноземних та вітчизняних науковців.....	9
1.2.1. Позитивні риси академічної мобільності в Україні та світі	15
1.2.2. Негативні риси академічної мобільності в Україні та світі.....	17
1.3. Впровадження Болонського процесу в освітню систему України	20
РОЗДІЛ 2. ПОЗИТИВНИЙ І НЕГАТИВНИЙ ДОСВІД СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В НАУКМА.....	23
2.1. Методологічні засади дослідження	23
2.2. Результати дослідження позитивного і негативного досвіду академічної мобільності студентів-бакалаврів НаУКМА	25
2.2.1. Особливості підготовки студентів-бакалаврів до навчання за програмами з академічної мобільності.....	26
2.2.2. Особливості перебування студентів-бакалаврів на академічній мобільності	33
2.2.3. Особливості повернення студентів-бакалаврів в Україну та поновлення навчання в НаУКМА	41
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
Додаток А.....	56
Додаток Б	57
Додаток В.....	61

ВСТУП

Після становлення України як суверенної і незалежної держави в країні відбувся ряд суттєвих змін. Безумовно, значних змін, переосмислення та вдосконалення потребувала і сфера освіти, яка протягом довгого періоду часу перебувала у стані стагнації.

Поняття академічної мобільності в Україні нерозривно пов'язане з приєднанням у 2005 році України до Болонського процесу. Саме у цей період у нашій державі розпочався новий етап розвитку української освітньої системи, що надав можливість Україні інтегруватися до єдиного європейського простору вищої освіти (Болонський процес в Україні). Започаткування Болонського процесу пов'язано з підписанням у 1999 році Спільної декларації міністрів Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». Основна мета створення цієї декларації полягала у докладанні спільних зусиль з боку європейських держав задля того, щоб об'єднати інтелектуальний, культурний, соціальний, науковий та технологічний потенціал (Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», 1999). З цією метою, як зазначено в декларації, вищі навчальні заклади Європи розпочали працю над розробкою послідовних кроків задля створення єдиного європейського освітнього простору. Також було вирішено, що до 2010 року необхідно виконати наступні пункти (Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», 1999): затвердити загальноприйняту та порівняльну систему вчених ступенів, запровадити системи дипломного та післядипломного навчальних циклів (бакалавр-магістр), створити систему кредитів за зразком Європейської системи трансферу оцінок ECTS задля надання студентам можливості брати участь у програмах з мобільності, сприяти створенню комфортного середовища задля забезпечення вільної мобільності, надати студентам доступ до якісної європейської освіти.

Україна приєдналася до Болонської декларації 20 травня 2005 року. Проте, зазначена подія носила суто формальний характер через відсутність в Україні передумов для практичної реалізації процесу реформування освіти. Практичне впровадження у нашої державі академічної мобільності розпочалося лише у 2014 році після прийняття Закону України «Про вищу освіту», у якому було визначено, що «академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) та території України чи поза її межами» (Закон України «Про вищу освіту», 2014). Реалізація програм з академічної мобільності полягала у наступному: надання усім учасникам освітнього процесу права на участь у програмах з академічної мобільності, визначення видів і форм академічної мобільності, закріплення принципу перезарахування кредитів на основі системі ЄКСТ, збереження місць навчання, стипендій та місць роботи студентів та працівників ВНЗ, які беруть участь у програмах з академічної мобільності (Академічна мобільність, n. d.).

Задля реалізації програм з академічної мобільності в Україні у 2015 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації прав на академічну мобільність», у якій було визначено основні види академічної мобільності (ступенева та кредитна), форми академічної мобільності для осіб, що здобувають ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, форми академічної мобільності для осіб, що здобувають ступінь доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників, а також інших учасників освітнього процесу (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації прав на академічну мобільність», 2015, п. 5-7).

З метою втілення зазначених ініціатив у 2016 році у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» було укладено «Положення про порядок реалізації прав на міжнародну академічну мобільність бакалаврів, магістрів НаУКМА», в якому було затверджено принципи впровадження академічної мобільності в НаУКМА.

Окрім цього, у НаУКМА було ініційовано практику підготовки щорічних звітів, в яких відображаються статистичні дані стосовно тенденцій розвитку академічної мобільності.

Аналізуючи щорічні звіти президента НаУКМА Мелешевича А. А., можна дійти висновку, що впродовж періоду з 2015 по 2020 роки кількість студентів, які взяли участь у програмах з академічної мобільності, значно зросла (див. табл.1) (Мелешевич, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). Саме тому у роботі планується систематизувати досвід навчання студентів-бакалаврів за кордоном за програмами з академічної мобільності, а також виявити позитивні і негативні риси цього досвіду.

Таким чином, **мета** цього дослідження полягає у виокремленні позитивного та негативного досвіду студентської академічної мобільності в НаУКМА.

Об'єктом даного дослідження виступає академічна мобільність студентів-бакалаврів НаУКМА третього та четвертого років навчання.

Предметом дослідження є позитивний та негативний досвід студентської академічної мобільності в НаУКМА.

Завдання роботи полягають в наступному:

1. З'ясувати сутність поняття мобільності у соціології.
2. Узагальнити результати сучасних досліджень академічної мобільності в Україні та світі.
3. Обґрунтувати вплив впровадження Болонського процесу на освітню систему України.
4. Систематизувати позитивний і негативний досвід академічної мобільності студентів-бакалаврів НаУКМА до, під час та після навчання за програмами з академічної мобільності.

Емпірична частина дослідження базується на методах якісного аналізу, а саме проведення особистих фокусованих напівструктурованих інтерв'ю. Інтерв'ю проводилися зі 11 студентами-бакалаврами третього та четвертого

років навчання з усіх факультетів НаУКМА, які мають досвід участі у програмах з академічної мобільності.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

1.1. Поняття «мобільність» у соціології

Поява поняття мобільності у соціології пов'язана з іменем видатного соціолога та культуролога П. Сорокіна. Під соціальною мобільністю він розуміє «будь-який перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції до іншої» (Сорокин, 1992, с. 373). Окрім цього, вчений вводить в обіг низку термінів, зокрема: соціальний простір, геометричний простір, геометрична та соціальна дистанція, горизонтальна мобільність, вертикальна мобільність (Сорокин, 1992). Шляхом наведення прикладів дослідник доводить, що особи, які знаходяться у безпосередній близькості у геометричному просторі, можуть бути надзвичайно далеко у соціальному просторі та навпаки.

П. Сорокін акцентує увагу на розбіжностях, що характеризують зазначені простори. Так, геометричний простір є тривимірним, у той час як соціальний є багатовимірним через те, що «існує більше трьох варіантів групування людей за соціальними ознаками, що не співпадають» (Сорокин, 1992, с. 300). Таким чином, можна зробити припущення щодо домінування соціального простору над геометричним через необхідність в останньому врахувати ряд параметрів, що впливають на визначення координат місцезнаходження індивіда у соціальному просторі.

За Сорокіним, горизонтальна соціальна мобільність – це «перехід індивіда або соціального об'єкта з однієї соціальної групи до іншої, що розташована на тому ж рівні» (Сорокин, 1992, с. 373), у той час як під вертикальною соціальною мобільністю він розуміє «відносини, що виникають під час переміщення індивіда з одного соціального прошарку до іншого» (Сорокин, 1992, с. 374). В свою чергу, вертикальну мобільність він пропонує розділяти на висхідну та низхідну,

корелюючи їх з поняттями «соціального підйому» та «соціального спуску» (Сорокин, 1992, с. 374). На думку вченого, саме вертикальна мобільність дає змогу спостерігати за зміною та переміщенням особи у соціальному просторі.

Окрім цього, Сорокін робить припущення щодо існування певних каналів або «ліфтів», за допомогою яких індивіди мають змогу змінювати свою соціальну позицію у вертикальній ієрархії. На його думку, зазначену функцію виконують такі інститути, як армія, церква, школа, родина, політичні, економічні та соціальні організації (Сорокин, 1992, сс. 393-404).

Британський соціолог Дж. Уррі акцентує увагу на вивченні горизонтальних мобільностей (Уррі, 2012). Він розглядає поняття «мобільність» у різних контекстах, зокрема, мобільність як визначення того, що рухається, або мобільність як якість речей та людей. Окрім цього, вчений пропонує розрізняти вертикальну мобільність у традиційному соціологічному значенні та довгострокову мобільність у вигляді міграції чи інших видів географічного переміщення (Уррі, 2012, сс. 74-75).

Вчений висуває припущення щодо існування 12-ти основних форм мобільності: пересування у пошуку політичного притулку, пересування з професійною метою, переміщення пізнавального характеру студентів та інших категорій молоді, що, здебільшого, є поїздками у закордонні центри цивілізації, військова мобільність, мобільність після виходу на пенсію, сімейні або «буксирні» поїздки, переміщення у рамках діаспори, пересування робітників сфери обслуговування, туристичні подорожі, відвідування друзів та родичів, переміщення, зумовлені роботою, у тому числі з передмістя до міста (Уррі, 2012, сс. 78-80).

В Україні різноманітні аспекти соціальної мобільності досліджувалися такими вченими як С. Макеєв, С. Оксамитна, О. Балакірева, Н. Коваліско, Г. Слезанська.

Так, С. Макеєв виокремлює наступні типи соціальної мобільності: горизонтальна, вертикальна, внутрішньогенераційна, міжгенераційна, структурна, обмінна (циркулююча) (Макеєв, 2006, с. 195).

Дослідники О. Балакірева, Ю. Серета та інші (Балакірева та ін., 2014) розглядають освітню мобільність у контексті соціальної мобільності, визначаючи її як «переміщення між соціальними позиціями, стратифікованими за рівнем освіти» (Балакірева та ін., 2014, с. 13).

Досліджуючи особливості міжгенераційної класової та освітньої мобільності, С. Оксамитна зазначає, що «освіта набула значення соціального ресурсу, важливого не тільки як показник освіченості людини, набуття певного фаху, а й як основний канал соціального відтворення та соціальної мобільності» (Оксамитна, 2011, с. 153).

1.2. Академічна мобільність у дослідженнях іноземних та вітчизняних науковців

Явище академічної мобільності є комплексним та багатограним. Різноманітні аспекти академічної мобільності досліджувалися такими іноземними та вітчизняними науковцями як У. Тайхлер, Х. де Віт, М. Чанкселіані, А. Куртуа, Т. Кім, М. Доул, Л. Кірпи́тченко, О. Балакірева, Х. Гао, В. Астахова, О. Козієвська, К. Маргламова, Л. Колесник, Е. Ємельянова.

Німецький вчений У. Тайхлер досліджує студентську мобільність у контексті процесу інтернаціоналізації вищої освіти (Teichler, 2017, pp. 180-181), визначаючи інтернаціоналізацію як комплексне явище, що характеризується багатогранністю проявів, зокрема: мобільністю знань (за допомогою книг та медійних засобів), фізичною мобільністю (мобільність студентів та представників наукового й адміністративного складу), процесами міжнародного співробітництва (між країнами, вищими освітніми закладами, окремими науковцями), міжнародною освітньою та дослідницькою роботами, процесами глобалізації (міжнародна «схожість», європеїзація), вагомістю міжнародної репутації (вищого навчального закладу як центру здобуття належної освіти) (Teichler, 2017, pp. 180-181).

Незважаючи на широке використання терміну «студентська мобільність», автор наголошує на його певній семантичній розмитості та акцентує увагу на необхідності диференціації низки понять у контексті академічної мобільності.

Так, дослідник пропонує відокремлювати поняття мобільний (студент)/іноземний (студент). Перший термін пов'язаний з трактуванням академічної мобільності як інструменту здобуття належної освіти за кордоном, у той час як другий – з так званою ситуативною академічною мобільністю, коли індивід, перебуваючи за кордоном, вирішує отримати вищу освіту.

Також У. Тайхлер вважає за доцільне розрізняти внутрішню (вхідну) та зовнішню (вихідну) мобільності, тобто співвідношення кількості студентів, що прибувають у певну країну у рамках освітньої мобільності/виїжджають у інші країни з цією ж метою. Наприклад, у такій високорозвиненій європейській країні як Велика Британія, показники вхідної мобільності значно перевищують показники вихідної мобільності. Це пояснюється високими стандартами вищої освіти у Великій Британії, що, в свою чергу, зумовлює відсутність об'єктивних чинників для зацікавленості студентів-англійців в отриманні досвіду академічної мобільності.

На думку автора, доцільно відокремлювати довгострокову та короткострокову мобільності. Він вважає, що у рамках довгострокової академічної мобільності слід розглядати навчальні програми тривалістю до 3-4 років. Короткострокова мобільність – це мобільність, під час якої студент навчається у середньому один навчальний семестр. Програми довгострокової мобільності надають можливість здобуття високого рівня освітньої компетентності у певній країні. Програми короткострокової мобільності носять більш фрагментарний характер та мають на меті доповнити та збагатити базові знання студентів, попередньо отримані у країні постійного проживання.

Окрім цього, дослідник розрізняє вертикальну та горизонтальну студентську мобільності. Як зазначає науковець, вертикальна мобільність передбачає навчання у країні, в якій рівень освіти є значно вищим, ніж у рідній

країні студента. Відповідно у рамках горизонтальної мобільності передбачається навчання у країні з тотожним рівнем освіти.

Окремої уваги потребує дослідження мобільності з метою навчання та мобільності, що опосередковано пов'язана з навчальним процесом. У. Тайхлер вважає, що деякі студенти використовують можливість участі у програмах з академічної мобільності з метою отримання досвіду роботи задля здобуття привілеїв для подальшого кращого працевлаштування, покращення мовленнєвої компетенції, отримання досвіду навчання у літніх школах.

Іншим питанням є з'ясування часових рамок мобільності: навчання протягом семестру (року)/ літні школи, мовні курси тощо. Зазначене питання пов'язане з відсутністю міжнародних та національних статистичних даних стосовно чітко визначених часових меж, протягом яких тривають програми зі студентської академічної мобільності. Автор вважає за доцільне розділяти програми академічної мобільності та інші короткострокові заходи на кшталт літніх шкіл або мовних курсів.

Також існує необхідність відокремлення мобільності протягом визначеного періоду від мобільності протягом усього періоду навчання. Під час вивчення даного питання автором акцентується необхідність проведення паралельних досліджень процесів ступеневої академічної мобільності та кредитної академічної мобільності.

До цього ж, на думку дослідника, залишається невирішеним питання стосовно кількісних показників академічної мобільності студентів. У. Тайхлер наголошує на необхідності розробки єдиного підходу до дослідження зазначеного явища через різноманітність проявів академічної мобільності та відсутність узагальненого підходу до його вивчення (Teichler, 2017, pp. 186-195).

Більшість тез, висунутих У. Тайхлером, підтримують дослідниці М. Чанкселіані та Дж. Хессел. Вони розглядають міжнародну мобільність студентів як «один з наглядних проявів процесу інтернаціоналізації вищої освіти» (Chankseliani, Hessel, 2016, p. 22). Досліджуючи специфіку академічної мобільності у Великій Британії, авторки зазначають, що наразі спостерігаються

тенденції до значного збільшення кількості студентів з країн Східної Європи (України, Республіки Білорусь, Естонії, Латвії, Литви, Молдови), Російської Федерації, країн Кавказького регіону та Центральної Азії. Зазначену тенденцію дослідниці пов'язують з високою репутацією британських освітніх закладів, нівелюванням лінгвістичного бар'єру (через широке розповсюдження англійської мови), наявністю національних діаспор у Великій Британії, перспективами отримати роботу після навчання, високим рівнем життя, а також появою можливості вільно пересуватися, не обмежуючись освітніми стандартами окремої країни, після падіння «залізної стіни» (Chankseliani, Hessel, 2016, pp. 7-9).

Про домінуючу роль економічної складової та її впливу на розвиток академічної мобільності зазначає у роботі Т. Кім (Kim, 2009). Дослідниця розглядає академічну мобільність у контексті активної маркетингації сфери вищої освіти, припускаючи, що оскільки вища освіта наразі є головним індикатором економічної конкурентоспроможності, процес інтернаціоналізації у сфері вищої освіти слід розглядати як інноваційну відповідь на вимоги зовнішнього ринку (Kim, 2009, p. 396). Таким чином, пожвавлення процесу інтернаціоналізації вищої освіти та, відповідно, підвищення темпів зростання академічної мобільності є результатом певного «освітнього змагання» між економічно розвинутими державами, мета якого полягає у збільшенні чисельності студентів та науковців, які приїжджають у рамках програм з мобільності (Kim, 2009, p. 402).

Російська дослідниця Е. Ємельянова зосереджує увагу на розгляді педагогічних аспектів формування у студентів готовності до академічної мобільності та визначає такі структурні складові цього явища: ініціатор (держава, вищий навчальний заклад, міжнародні або неурядові організації, підприємства, родина), суб'єкт (студенти, аспіранти, докторанти, викладачі, адміністративний склад вищого навчального закладу), реципієнт (іноземний навчальний заклад) (Ємельянова, 2012, с. 11).

На думку Е. Ємельянової, на розвиток академічної мобільності найбільше впливають такі фактори: якість навчання (удосконалення освітньої компетенції учасників академічної мобільності, організація індивідуальної траєкторії навчання, обмін та розповсюдження нових технологій), соціокультурні стандарти (зміцнення культурної ідентичності держав-учасниць Болонського процесу, удосконалення рівня міжкультурної компетенції), реалії економічної сфери (зростання можливостей щодо подальшого успішного працевлаштування учасників програм академічної мобільності, що відбиватиметься на їх економічному становищі) (Ємельянова, 2012, с. 12).

Вважаючи академічну мобільність комплексним та міждисциплінарним поняттям, українська дослідниця С. Хоминець пропонує розглядати феномен академічної мобільності у контексті різних наукових підходів (функціонального, особистісного, культурологічного, віртуального) та пропонує визначати академічну мобільність як «можливість навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому навчальному закладі на території України чи поза її межами, результатом якої виступає самореалізація особистості в навчанні і професійній діяльності» (Хоминець, 2018, с. 259).

Дослідниця О. Балакірева акцентує увагу на динамічному характері процесів академічної мобільності, визначаючи зазначене поняття як «переміщення, зумовлені інтеграційним процесом у сфері освіти, що дає можливість студентам, аспірантам, викладачам та науковцям брати участь у різноманітних навчальних або навчально-дослідницьких програмах в інших регіонах/країнах» (Балакірева та ін., 2014, с. 13).

Дослідниця Л. Колесник розглядає міжнародну академічну мобільність як один із проявів глобалізації сучасного світу, що є індикатором рівня розвитку науки та освіти держави (Колесник, 2015, с. 167). Авторка підкреслює, що в Україні зазначене явище характеризується фрагментарністю проявів та акцентує на необхідності проведення комплексних досліджень академічної мобільності в Україні з метою розробки сучасних наукових підходів з моніторингу та управління даними процесами (Колесник, 2015, сс. 168-169).

Дослідниця визначає міжнародну академічну мобільність як «можливість подолання національної замкнутості та набуття загальносвітової перспективи» (Колесник, 2015, с. 170). На її думку, сучасному етапу академічної мобільності в Україні притаманний ряд наступних ознак: відсутність державного фінансування програм з академічної мобільності, відсутність державних статистичних даних щодо характеру зазначених процесів, використання академічної мобільності як підґрунтя для подальшої еміграції (через відсутність фінансової зацікавленості учасників у поверненні на батьківщину), домінування процесів вихідної мобільності (з України) над вхідною (до України) (Колесник, 2015, сс. 173-176).

З метою покращення тенденцій розвитку академічної мобільності в Україні авторка вважає за доцільне вирішення низки питань, що стосуються зменшення перешкод для студентів та аспірантів щодо участі у програмах з академічної мобільності, реформування системи вищої освіти з метою збільшення привабливості вітчизняних вищих навчальних закладів для іноземних студентів, розширення перспектив працевлаштування української молоді, популяризації науково-дослідницької діяльності в Україні, створення вигідних фінансових умов для працевлаштування науковців в Україні, а також зміцнення контактів з українською науковою діаспорою у провідних країнах світу (Колесник, 2015, с. 178).

Згідно з дослідженням М. Доула, Н. Василюк та М. Лоттен, проведеному у 2015 році, 56% української молоді позитивно ставляться до перспектив навчання за кордоном (Dowle, et al., n. d., p. 20). Серед пріоритетних напрямків країн навчання перше місце посідає Велика Британія (43%), друге – США (38%). Іншими ж пріоритетними напрямками є ФРН, Польща, Канада, Франція, Чехія (Dowle, et al., n. d., p. 4). Основними мотиваційними факторами навчання у Великій Британії для молодих українців є кращий рівень володіння англійською мовою, вища якість освіти, перспектива працевлаштування у Великій Британії після закінчення навчання, перспектива кращого працевлаштування на батьківщині після повернення, а також відсутність корупції (Dowle, et al., n. d., p. 20).

1.2.1. Позитивні риси академічної мобільності в Україні та світі.

Дослідження позитивних якостей академічної мобільності знайшло відображення у роботах таких науковців, як І. Федорова, Я. Трофименко, В. Вертегел, Л. Колесник, А. Куртуа, О. Балакірєва, Х. де Віт, Х. Гао та багато інших.

Деякі науковці розглядають явище академічної мобільності як один з позитивних чинників, що сприяють покращенню освітнього та економічного рівнів держави у цілому. Так, дослідниця В. Астахова зазначає, що важливість академічної мобільності для країн Європи почалася з 80-х років, а зараз академічна мобільність є важливою складовою для розвитку системи освіти до 2020 року (В. Астахова, 2011, с. 7).

Серед позитивних аспектів впровадження академічної мобільності в Україні на державному рівні І. Федорова та Я. Трофименко виділяють такі, як відкриття відділів академічної мобільності в ВНЗ, створення нової системи задля підвищення кваліфікаційного рівня студентів, інтерналізація навчальних планів (Федорова, Трофименко, 2012 с. 142).

В аналітичній записці «Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір» Національного інституту стратегічних досліджень вказано, що зовнішня студентська академічна мобільність приносить значні кошти в бюджет країни (Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір, 2014).

Схожої думки дотримується О. Болотська. Науковиця стверджує, що академічна мобільність матиме добрий вплив на економічну ситуацію в Україні, зокрема, через те, що студенти та викладачі повертатимуться з новими знаннями, які будуть стосуватися як академічного, так і культурного досвіду, а через доступ до новітніх освітніх міжнародних програм матимуть змогу покращити економічний стан в країні (Болотська, 2013, сс. 1-2).

Також про позитивний вплив академічної мобільності на українську систему освіти пише В. Вертегел. Науковиця зазначає, що академічна мобільність студентів та аспірантів сприяє підвищенню якості вітчизняної

освітньої системи, покращенню якості та ефективності проведення наукових досліджень, а також впровадженню нового іноземного досвіду до української системи освіти (Вертегел, 2014, с. 257).

У монографії «Актуальні тренди вищої освіти» Н. Ушакова вказує як на позитивні, так і негативні якості академічної мобільності для України. Із позитивних авторка виокремила перейняття іноземного досвіду в освітню систему України та створення конкурентного середовища у вищих навчальних закладах і наукових закладах (Ушакова, 2019, с. 22).

Ірландська дослідниця А. Куртуа зазначає, що «студентська мобільність не є сталим явищем, а, натомість, постійно перебуває у процесі трансформацій» (Courtois, 2018, р. 9). Розглядаючи чинники розвитку академічної мобільності, авторка доходить висновку, що наразі домінантну роль у цьому процесі відіграє економічна складова. Таким чином, А. Куртуа наголошує на набутті освітою «комерційних ознак», що призводить до ситуації, коли освіта стає способом фінансового збагачення певних країн, з одночасним нівелюванням ролі чинників, що раніше відігравали ключову роль у формуванні та розвитку явища академічної мобільності студентів (особистісні мотиви, співробітництво у сфері науки та культури між країнами та вищими навчальними закладами, дипломатичні зв'язки між ексколоніальними державами та їх колишніми колоніями) (Courtois, 2018, р. 9).

Натомість соціологи Х. де Віт та Х. Гао розглядають явище академічної мобільності як одне з джерел «академічного» збагачення тієї чи іншої країни (Gao, de Wit, 2017, р. 18). На їх думку, китайські студенти, що навчалися у ВНЗ таких країн, як Австралія, Велика Британія та Сполучені Штати Америки, можуть використати набутий досвід на користь своєї держави. Ще один позитивний момент, який зазначено у статті, – це комунікація іноземних студентів зі студентами з Китаю (Gao, de Wit, 2017, р. 18). На думку дослідників, це сприяє покращенню якості вищої освіти у Китаї. Таким чином, можна дійти висновку, що академічна мобільність має позитивний вплив не лише на студентів, які виїжджають з країни з метою навчання, але й на їх країну загалом.

Натомість інші автори зосереджують увагу на вивченні позитивних якостей академічної мобільності у контексті підвищення індивідуальної компетенції та здобуття додаткових привілеїв з боку окремих осіб, які є безпосередніми учасниками цього процесу.

Так, А. Циганаш у роботі «Роль академічної мобільності у професійному розвитку майбутніх фахівців» зазначає, що академічна мобільність для кожного конкретного студента або іншого учасника програм з мобільностей є можливістю покращити якості індивідуальної наукової діяльності, а сама академічна мобільність дозволяє вийти учаснику за власні межі можливого в науковій сфері та отримати іноземний досвід (Циганаш, 2013, сс. 645-646).

Дослідниця О. Балакірєва розглядає академічну мобільність як можливість для учасників зазначеного процесу брати участь у різноманітних навчальних або дослідницьких програмах та, відповідно, покращувати рівень своїх знань (Балакірєва та ін., 2014, с. 13).

Дослідник В. Іваненко вказує також на покращення лінгвістичного потенціалу учасників програм академічної мобільності, а також на можливість отримати новий, цікавий життєвий досвід та розширення загального кругозору (Іваненко, 2011, с. 16). Окрім цього, автор зазначає такі загальні позитивні моменти студентської мобільності як можливе підвищення мотивації до навчання у студентства та вдосконалення такої риси у студентів, як самовиховання (Іваненко 2011, с. 17).

1.2.2. Негативні риси академічної мобільності в Україні та світі. Безумовно, впровадження Болонського процесу відобразилося у трансформації освітніх систем європейських держав, інтеграції освітнього простору та призвело до позитивних змін, які були зазначені у попередньому пункті цієї роботи. Проте, у цьому процесі також існують певні прогалини. Про це писали такі науковці, як К. Астахова, О. Козієвська, Л. Кірпітченко, Н. Ушакова, Ю. Грущук, О. Лисак та інші.

Н. Ушакова розглядає академічну мобільність як один з чинників, що сприяють процесу неконтрольованої міграції, а саме «розумової» міграції з

української освітньої сфери. На думку дослідниці, саме через можливість мобільності з наукової сфери «вимивається» найбільш здібна молодь (Ушакова та ін., 2019, с. 22).

Схожої думки дотримується О. Лисак. Науковиця розглядає студентську академічну мобільність як небезпеку «витоку мізків» шляхом зміни постійного місця проживання залишення через переїзд до іншої країни (Лисак n. d., с. 170).

Проблему втрати країною майбутнього наукового потенціалу розглядає також дослідниця О. Козієвська. Авторка пояснює цю проблему тим, що існують певні чинники, які впливають на зростання та популяризацію академічної мобільності. Це такі чинники, як політичний, економічний, соціальний та демографічний (Козієвська, 2012, с. 99). Дослідниця зазначає, що наразі академічна мобільність в Україні має асиметричний характер та здебільшого характеризується процесами «відтоку» української молоді за кордон (Козієвська, 2013, с. 88). Ураховуючи відсутність статистичних даних стосовно кількості українських студентів, що беруть участь у програмах академічної мобільності та повертаються на батьківщину після їх закінчення, авторка розглядає академічну мобільність «як передумову міграції на постійній основі, а студентів, які їдуть навчатися за кордон, як потенційних іммігрантів» (Козієвська, 2013, с. 88).

Серед чинників, що, на думку авторки, найбільше впливають на рішення українських студентів на користь академічної мобільності, можна виділити такі: економічний, географічний, історичний/геополітичний, лінгвістичний, якісний, соціокультурний, перспективний, імміграційний (Козієвська, 2013, сс. 90-95).

Про схожі негативні аспекти академічної мобільності в Україні зазначає дослідниця К. Астахова. У статті авторка підсумовує, що академічна мобільність принесла в освітню сферу українського суспільства багато позитивних моментів, але у той самий час вона нести за собою проблемні аспекти цього явища для нашої країни. Зазначені проблемні аспекти академічної мобільності авторка називає «больовими точками» (Е. Астахова, 2011, с. 12). Як і попередні дослідниці, науковиця виділяє проблему «відтоку умів». Вона розділяє «відтік умів» на зовнішній та внутрішній та пропонує розглядати їх сукупно. Зовнішній

відтік авторка пов'язує з від'їздом науковців, через що, на її думку, відбувається розпад певних наукових та навчальних закладів, напрямів розвитку наук. Внутрішній відтік полягає у тому, що працівники наук покидають свої посади та влаштовуються працювати на роботу, що не пов'язана з науковою діяльністю. І, якщо до зовнішнього відтоку додати внутрішній, то, на думку науковиці, відбудеться зниження кількості людей необхідної для відтворення та просування наукового потенціалу країни (Е. Астахова, 2011, с. 12). Ще одна проблема, яку зазначила авторка, полягає у втраті академічної культури, що негативно впливає на загальний розвиток наукової сфери країни через те, що спеціалісти та науковці з певних спеціальностей втрачають зв'язок з вітчизняними науковими напрямками та переймають закордонні наукові цінності. (Е. Астахова, 2011, с. 12-13).

Про ще одну проблему академічної мобільності зазначається у статті Ю. Грущук. Дослідниця зауважує, що іноді проблемою у двосторонньому обміні студентами є фінансова сторона. На думку науковиці, студенти іноземних країн мають фінансову підтримку зі сторони країни, в якій вони мешкають, а вітчизняні студенти зазвичай розраховують лише на свою фінансову спроможність, адже «сторона, яка відправляє» намагається зробити так, щоб фінансові зобов'язання на себе взяла «сторона, яка приймає» (Грищук, 2014, с. 35).

Українка за походженням, а нині австралійська дослідниця Л. Кірпітченко також розглядає академічну мобільність у контексті інтернаціоналізації сфери вищої освіти та визначає її як «частину триваючих змін у процесах викладання на навчання, в яких наразі перебувають академічні заклади» (Kirpitchenko, 2014, p. 57). Як і попередні дослідники, авторка акцентує увагу на тому, що процеси маркетинга значно вплинули на сутність процесу академічної мобільності, в якому економічна складова виступила на перший план (Kirpitchenko, 2014, p. 57).

1.3. Впровадження Болонського процесу в освітню систему України

Поява явища академічної мобільності на теренах України пов'язана з процесом освітньої глобалізації, що призвів до покращення багатьох суспільних сфер, включно зі сферою освіти в країні. Цієї думки доримуються дослідники Д. Свириденко, С. Оксамитна, Л. Гурч, Г. Корчова, В. Іваненко. У своїй монографії «Академічна мобільність: відповіді на виклики глобалізації» Д. Свириденко зазначає, що ми живемо у час модернізації, де розвиток освітньої сфери є пріоритетним для України (2014, с. 30).

Процес глобалізації у сфері освіти в Україні проявлявся у впровадженні Болонського процесу, що призвів до значних змін в системі освіти України. На думку Л. Гурч, основні внески, які мав зробити Болонський процес для розвитку українського освітнього простору – це не повне переосмислення та структурні зміни зазначеного простору, а його вдосконалення, шляхом перейняття досвіду та стандартів з європейських країн (Гурч, n. d.). Такої ж думки дотримується Г. Корчова. Дослідниця зазначає, що важливим фактором для створення позитивного іміджу ВНЗ є модернізація освітнього процесу, а саме «розроблення, впровадження й удосконалення інноваційних методик підготовки спеціалістів на основі передового зарубіжного і вітчизняного досвіду» (Корчова, 2017, сс. 58-59).

Про зміни в українському освітньому просторі також пише В. Іваненко. Автор стверджує, що країни-учасниці Болонського процесу, у тому числі й Україна, мають виробити певні правила задля врівноваження освітньої сфери «в дусі Болоньї» (Іваненко, 2011, с. 15), але зробити це таким чином, щоб реформування відбулося без втрати в освітній сфері національної ідентичності, самобутності та попередніх наукових здобутків (Іваненко, 2011, с. 15).

Таким чином, поняття «мобільність» у соціології характеризується ємним та комплексним характером. Теоретичні засади вивчення зазначеного поняття викладені у роботах таких видатних науковців, як П. Сорокін, Дж. Уррі, У. Тайхлер, Х. де Віт. На теренах України зазначене поняття стало предметом

дослідження таких науковців, як С. Макеєв, С. Оксамитна, О. Балакірєва та багатьох інших.

Дослідження явища академічної мобільності знайшло відображення у численних роботах як закордонних, так і вітчизняних науковців. Академічна мобільність має як позитивні, так і негативні риси, що впливають на процеси трансформації освітнього простору в умовах сьогодення. До позитивних рис науковці відносять наступні: підвищення кваліфікаційного рівня студентів, інтерналізація навчальних планів, впровадження іноземного досвіду в освітні системи країн, що беруть участь у програмах зі створення спільного освітнього простору, покращення дослідницької діяльності працівників науки, підвищення рівня конкурентоспроможності між навчальними закладами різних країн, фінансове та наукове збагачення держав за рахунок збільшення кількості іноземних студентів, що тимчасово перебувають на їх території у рамках програм з академічної мобільності.

Серед негативних рис можна виокремити такі: міграція, «відтік» науковців в інші держави з метою поліпшення фінансового становища або отримання сприятливих умов для подальшої діяльності, маркетизація явища академічної мобільності, втрата академічної культури держави.

Під час дослідження академічної мобільності в Україні, зокрема, розгляду її позитивних та негативних рис, думки науковців різняться. З одного боку, можливість отримання досвіду навчання за кордоном за програмами з академічної мобільності сприяє підвищенню кваліфікаційного рівня її учасників, підвищенню їх конкурентоспроможності під час майбутнього працевлаштування, розширення їх світогляду, підвищення культурного рівня та рівня володіння іноземними мовами, позитивно впливає на наукову діяльність людей, що їздять на навчання. З іншого боку, викликає занепокоєння можливість так званого «відтоку мізків», що може призвести до зниження загального рівня науки в Україні та, відповідно, втрати позицій нашої держави на світовій освітній арені.

Таким чином, аналізується необхідність контролю та впливу держави на освітні процеси в Україні, інтегрування її у спільний світовий освітній простір з метою досягнення максимальних результатів щодо збереження національної ідентичності, накопичення наукового потенціалу, набуття іноземного досвіду та використання іноземних методів впровадження освіти задля покращення освітньої системи України, надання сприятливих умов для розвитку вітчизняної науки.

РОЗДІЛ 2.

ПОЗИТИВНИЙ І НЕГАТИВНИЙ ДОСВІД СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В НАУКМА

2.1. Методологічні засади дослідження

Для виявлення позитивного та негативного досвіду академічної мобільності студентів, що навчаються на бакалаврських програмах НаУКМА, було вирішено використати метод особистого фокусованого напівструктурованого інтерв'ю. Вибір зазначеного методу обумовлений наступними факторами: фокусоване інтерв'ю спрямоване на обговорення конкретного періоду життя респондентів, а саме часу до, під час та після студентської академічної мобільності. Напівструктуроване інтерв'ю дає можливість складання гайду із заздалегідь відкритими, що можуть модифікувались під час проведення інтерв'ю (Богдан, 2015, с. 79).

Вибірка дослідження є комбінованою та включає критеріальну вибірку та метод «снігового кому». Використання критеріальної вибірки зумовлено необхідністю розгляду всіх випадків, що відповідають заздалегідь визначеним критеріям важливості (Ковалев, 1999, с. 74), тобто у випадку цього дослідження було проведено інтерв'ю зі студентами-бакалаврами 3 та 4 років, які мають досвід академічної мобільності та навчаються на різних факультетах НаУКМА. Другим методом відбору респондентів був обраний метод «снігового кому», який полягав у тому, що перед опитуванням було обрано експертів, які надали інформацію щодо наступних ймовірних кандидатур респондентів (Паніотто, Харченко, с. 292). Через те, що дослідниця особисто знала двох представників одного з факультетів НаУКМА, які мали досвід навчання за програмами з академічної мобільності, їх було обрано у якості експертів, які надали мені інформацію про наступних респондентів.

Таким чином, було проведено інтерв'ю з 11 студентами-бакалаврами 6-ти факультетів НаУКМА, які мали досвід виїзду за кордон за програмами з

академічної мобільності. Така кількість інтерв'ю пояснюється доцільністю проведення інтерв'ю з двома представниками/представницями з кожного факультету, але через важкість доступу до респондентів ФПрН із зазначеного факультету була опитана лише одна респондентка через невелику кількість студентів, які їздили за кордон за програмами з академічної мобільності.

Перед початком інтерв'ю респондентам було задано питання стосовно їх ставлення до запису бесіди на диктофон. Окрім цього, респондентам було запропоновано, за бажанням, замінити їхні імена на рандомні задля дотримання конфіденційності. Усі інтерв'ю проводилися у формі телефонної розмови або через відеозв'язок.

Гайд інтерв'ю включав 3 блоки питань, без урахування соціально-демографічного блоку. Перший блок охоплював питання, що стосувалися досвіду підготовки студентів-бакалаврів НаУКМА до навчання за програмами з академічної мобільності. Окрім цього, питання стосувалися труднощів, з якими студенти-бакалаври можуть стикатися під час зазначеного етапу, та особливостей збору необхідних для академічної мобільності документів.

Другий блок питань включав у себе питання щодо особливостей перебування студентів на навчанні з академічної мобільності, що стосувалися процесу адаптації студентів, особливостей навчання в закордонних ВНЗ, а також плюсів та мінусів навчання в іноземному ВНЗ.

У третьому блоці запитань йшлося про підсумки вражень студентів від навчання за програмами з академічної мобільності.

Соціально-демографічний блок стосувався загальних відомостей про студентів-бакалаврів, що перебували на навчанні з академічної мобільності.

Нижче наведена таблиця з інформацією про респондентів.

Таблиця 2.1. Інформація про соціально-демографічні показники респондентів

№	Ім'я респондента	Стать	Факультет
1	Олена	Жінка	ФСНСТ
2	Владислав	Чоловік	ФСНСТ
3	Анастасія	Жінка	ФПвН
4	Тетяна	Жінка	ФПвН
5	Володимир	Чоловік	ФГН
6	Сергій	Чоловік	ФГН
7	Аліса	Жінка	ФЕН
8	Євген	Чоловік	ФЕН
9	Олександр	Чоловік	ФІ
10	Ірина	Жінка	ФІ
11	Наталія	Жінка	ФПрН

2.2. Результати дослідження позитивного і негативного досвіду академічної мобільності студентів-бакалаврів НаУКМА

Аналіз інтерв'ю проводився за питаннями, які містилися у трьох блоках гайду інтерв'ю. Під час опису аналізу було використано не всі питання гайду, а виключно ті, що давали конкретні відповіді стосовно тематики, що розглядається в роботі. У першому пункті цього підрозділу аналіз стосувався особливостей підготовки до поїздки з академічної мобільності, а саме того, що студенти виділяли як позитивний і негативний аспекти під час підготовки. Наступний блок аналізу містив перелік питань, що стосувалися визначення особливостей безпосереднього перебування студентів-бакалаврів на академічній мобільності. Окрім цього, він полягав у виявленні рис позитивного та негативного досвіду під час навчання за кордоном. Останній блок аналізу стосувався етапу повернення

студентів з академічної мобільності в Україну. У ньому студенти мали можливість виокремити специфічні проблеми, з якими стикалися, та акцентувати увагу на відгуках щодо отриманого досвіду навчання за програмами з академічної мобільності.

Вивчення відповідей респондентів пропонується наступним чином (див. таблицю 2.1.)

Таблиця 2.2. План систематизації відповідей респондентів

Тематика підрозділів	Тематика питань
Особливості підготовки студентів до академічної мобільності	Причини поїздки, мотивація до поїздки, підготовка документів, досвід роботи з міжнародним відділом, вибір дисциплін.
Особливості перебування студентів під час навчання за програмами з академічної мобільності	Адаптація до нового місця проживання, процес навчання за кордоном, складнощі навчання, НаУКМА vs закордонні ВНЗ, дозволя студентів.
Особливості повернення студентів до навчання в НаУКМА	Проблеми після повернення, адаптація, переваги отримання досвіду закордонної освіти, зміни у житті студентів.

2.2.1. Особливості підготовки студентів-бакалаврів до навчання за програмами з академічної мобільності. У цьому підрозділі було проведено аналіз інформації щодо особливостей підготовки студентів до поїздки на навчання за програмами з академічної мобільності студентів, а саме: причини, що зумовили необхідність вибору досвіду тимчасового навчання за кордоном, очікування студентів від академічної мобільності, роль міжнародного відділу НаУКМА під час підготовки студентів до академічної мобільності, особливості

вибору дисциплін для вивчення у закордонних ВНЗ, особливості збору документів для поїздки, а також інші моменти у підготовці до навчання за програмами з академічної мобільності.

За результатом проведених інтерв'ю було визначено, що студентами серед пріоритетних причин можливого навчання за кордоном за програмами з академічної мобільності було визначено наступні:

«Ну, для мене це було опорт'юніті, так би мовити, для того, щоб спробувати щось нове в житті, для того, щоб...не знаю, розширити свої горизонти...мені було цікаво, бо я вчив німецьку...поліпшити німецьку» (Олександр).

«...мені хотілося побачити підхід до викладання гуманітарних наук в західних університетах, я хотів отримати міжнародний досвід спілкування зі студентами та викладачами, і я хотів, мабуть, підвищити свою кваліфікацію для того, щоб потім можна було зазначати про це в CV...» (Сергій).

«...тому що мені хотілося чогось нового, нових знайомств, мені хотілося нової інформації... такої, яку б я не змогла дізнатися у нас в університеті...» (Олена).

Тобто, серед основних рушійних мотивів щодо прийняття рішення стосовно академічної мобільності можна виділити бажання дізнатися більше про іноземну культуру, розширити коло спілкування, змінити обстановку та отримати змогу кращого працевлаштування в Україні у майбутньому.

Але також були відповіді, що мали інший ракурс думок:

«Мене батьки на це штовхали, у більшості навіть мама, вона дуже хотіла, щоб я поїхала та понавчалася за кордоном, що, типу, якщо вже є така можливість, то її потрібно використати» (Анастасія).

«Я більше їхала не по навчанню, ...я не так горіла цим, а подала документи разом зі своїми друзями...» (Аліса).

Це означає, що не завжди студенти самотійно та свідомо приймають рішення стосовно академічної мобільності. У деяких випадках студентів на це спонукають батьки, які чинять певний психологічний тиск, або найближчі друзі,

через що студенти не до кінця розуміють, чи справді їм потрібен цей досвід. Було також висловлено думку щодо способу використання досвіду академічної мобільності не лише з метою отримання нових знань з конкретної спеціальності, а як засобу урізноманітнення свого життя за допомогою тимчасового навчання за кордоном.

Окрім цього, студентам були поставлені запитання, що стосувалися особливостей підготовки документів та збору необхідної інформації щодо програм зі студентської академічної мобільності.

За результатами відповідей студентів можна визначити джерела отримання інформації щодо навчання за кордоном: сайт НаУКМА, міжнародний відділ, колеги.

Окрім цього, слід зауважити, що, згідно з відповідями респондентів, багато інформації вони отримували безпосередньо від інших студентів, які мали попередній досвід навчання за кордоном або вже подали документи на мобільність:

«Ну, взагалі, першим ділом я звернулась до своєї одногрупниці, так просто співпало, що вона теж зацікавилась,...вона вже подавала документи,...вона мені про всі проблеми розказала, про всі ці документи, де їх шукати...» (Ірина).

«...у міжнародному відділі на сторінці, там були всі необхідні документи, які треба було подати,...також до міжнародної координаторки,...тому я напряду майже пішов до міжнародного відділу» (Володимир).

Також респонденти зазначали про роль кураторів у допомозі з процесом подання документів на навчання за програмами зі студентської мобільності. На цьому етапі відповіді студентів відзначалися відмінністю думок: деякі з них зазначали про позитивний досвід роботи з кураторами, у той час як інші характеризували його як негативний досвід:

«...я хотіла зазначити, що коли я подавалася, була інша координаторка, і вона була взагалі анхелпфул, вона була жахлива, і вона навіть злилася, коли ми в неї щось питали,...вона показувала, як вона максимально роздратована цим всім, ще й навігація сайту відділу була погана, було

дуже мало інформації, а інформацію в неї було спитати неможливо, бо вона злилась, але зараз змінилась координаторка, і вона змінила сайт, і там зараз дуже добре розписано...єдине, що нам допомагало це те, що ми разом подавались (з одnogрупницею)...» (Тетяна).

«...мені там не дуже були раді, ...важко було дізнатися про певні необхідні моменти, що саме необхідно було з точки зору там певних документів...це мене змушувало достатньо сильно переживати нервово,...це було важкувато психічно...» (Анастасія).

«...куратор йшла на поступки, ...мені достатньо допомагали, ...це також варто уваги у процесі...» (Євген).

«...завжди, коли я звертався по допомогу, особливо, була одна проблемка, ...я звертався по допомогу і ми вирішували питання і все ставало добре...» (Олександр).

Таким чином, взаємодія студентів з координатором міжнародного відділу НаУКМА є важливою складовою під час процесу підготовки документів на навчання за програмами з академічної мобільності. Респонденти зіткнулися з різним ставленням кураторки: деякі з них відчували стрес та занепокоєння, коли кураторка не надавала достатньої інформації стосовно необхідних для мобільності документів та порядку їх збору.

Крім цього, на цьому етапі підготовки до мобільності студентами здійснювався вибір дисциплін, які вони мали обрати для вивчення у ВНЗ. Під час відповідей на запитання, яке стосувалося вибору закордонних дисциплін, думки респондентів також різнилися: у когось не виникало проблем з обранням переліку дисциплін, а для когось цей процес викликав значні труднощі як з емоційної точки зору, так і з практичної:

«...у мене супер-величезні проблеми із цим,...дуже мало дисциплін з англійської мови,...мені довелося вивчати одну дисципліну французькою, хоча я не знала французьку на доброму рівні, щоб на ній навчатись..., я думала, чи зможу я взагалі це потягнути...» (Тетяна).

«Ні, там була певна складність,...надавали перевагу місцевим студентам,...і я не міг іноді отримати силабус, і там повідомили, що це конфіденційна інформація, бо я поки що не студент...» (Євген).

«...ті дисципліни, які ми вивчаємо в весняному триместрі, вони ще вивчали в осінньому,...тобто у них трошки раніше на один семестр,...і частина дисциплін відпадала, бо це відбулася в попередньому триместрі...і я через це брала на інший курс» (Ірина).

На запитання, що стосувалося збору необхідних для академічної мобільності документів, респонденти відповідали, що для них це був складний процес, який вимагав величезних витрат сил і часу:

«...мені потрібно було дуже швидко узгодити документи...» (Владислав).

«...важко було усі ці документи до купи зібрати, їх там досить багато» (Аліса).

«...деякі не розуміли, які до кінця документи потрібні, бо у нас не так часто їздять на мобільність з факультету,...ніхто не хотів брати на себе відповідальність, був якийсь такий футбол: з міжнародного відділу в деканат, з деканату на кафедру, з кафедри мене відправили в деканат, і вони мене повернули в міжнародний відділ» (Ірина).

Якщо говорити про загальні враження студентів-бакалаврів щодо етапу підготовки до мобільності, то відповіді різнилися. Деякі студенти зазначали, що найскладнішим процесом на цьому етапі був збір необхідних документів для мобільності, а інші, навпаки, зауважували, що це був найлегший процес у підготовці до мобільності:

«Не потребує великої психічної енергії та розумової активності-це саме зібрати документи...» (Євген).

«Мабуть, найскладніше було зібрати документи на кафедрі...» (Наталія).

Отже, очевидно, що збір документів був для респондентів не простим процесом. Також ще більше його ускладнювала відсутність координації між різними департаментами НаУКМА і недостатній досвід академічної мобільності на деяких факультетах.

Важливим етапом під час навчання в НаУКМА є етап підготовки курсових та дипломних робіт. Під час інтерв'ю було поставлено запитання щодо виникнення ймовірних труднощів, пов'язаних з відсутністю студентів у період написання курсових чи кваліфікаційних робіт через перебування за кордоном. Відповіді студентів на зазначене запитання носили позитивний характер, адже ніхто з опитаних респондентів не зіштовхувався з проблемою написання робіт:

«Я ще до поїздки завчасно, ...на другому курсі попереджала свою наукову керівницю, що пробую намагатися подаватися на мобільність і спитала у неї, чи це нормально буде для неї, зручно... і вона сказала, що так, тому з науковою керівницею не було проблем...» (Олена).

«...там не було проблем, ...я коли по приїзду приїхала і захистила курсову дуже легко» (Аліса).

«Ні, тому що, ...я зустрівся з наукової керівницею перед тим, як поїхати. Ми з нею обговорили всі ці моменти, визначились з темою, я обрав таку, з якою можна було дистанційно працювати і ніяких труднощів не виникало, ...навіть краще, тому що в тойдешній (закордонній) бібліотеці зміг отримати доступ до робіт, ...і викладачі деякі допомагали з працями, ...лише на користь пішла...» (Володимир).

Тобто, на основі зазначених відповідей можна дійти висновку, що дистанційна підготовка курсових та дипломних робіт не викликала проблем у опитаних студентів та їх наукових керівників/керівниць. Навпаки, для деяких респондентів такий досвід написання був цікавішим через отримання можливостей для вивчення додаткових джерельних баз у бібліотеках закордонних університетів.

Окремої уваги потребує розгляд специфічних особливостей щодо доступу студентів факультету ФПрН НаУКМА до навчання за програмами з академічної мобільності. Зокрема, студенткою зазначеного факультету було певні складнощі стосовно доступу до навчання за кордоном. Так, студентка зазначеного факультету зауважувала щодо труднощів отримання доступу до тимчасового навчання за кордоном через проблеми з дисциплінами, які є обов'язковими для

проходження безпосередньо в НаУКМА, що призвело до зниження кількості студентів, що їздять на навчання з академічної мобільності з факультету ФПрН у порівнянні зі студентами з інших факультетів НаУКМА:

«По факту, у Могилянки підписаний контракт із університетами-партнерами, в яких є в принципі всі спеціальності, які присутні на ФПрН, але інша справа, чи можливо студенту, ...співставити свої дисципліни, які він має послухати в Могилянці і дисципліни, які він може обрати в університеті-партнері, ...обов'язково закрити частину дисциплін, які він не слухатиме в Могилянці, поки буде на мобільності і тому він має обов'язково послухати їх там...і якщо на моїй спеціальності це ок, на фізиці це теж ок, то на хімії і біології поїхати дуже важко, ...люди шукають інші програми не від Могилянки і беруть академ» (Наталія).

Отже, підсумувавши першу частину аналізу, можна дійти висновку, що студенти розглядали можливість навчання за кордоном як новий та цікавий досвід, спосіб урізноманітнення свого життя через навчання в іншій країні за новими методами та іншою мовою викладання. Студенти не вбачали складнощів у процесі підготовки курсових та дипломних робіт через відсутність в Україні.

Серед труднощів зазначеного етапу респонденти наголосили на проблемі підготовки та збору документів, необхідних для академічної мобільності. Таким чином, під час підготовчого періоду надзвичайно важливої ролі набувають дії працівників міжнародного відділу та інших департаментів НаУКМА, зокрема, що стосуються надання студентам допомоги щодо доступу до необхідної інформації та переліку документів, які потрібно підготувати.

Питання відбору дисциплін для навчання за кордоном відзначається контрверсійним характером: у деяких студентів виникали значні проблеми з вибором предметів, а для інших зазначений етап пройшов вдало та без перешкод.

Окремої уваги заслуговує вивчення інформації щодо зазначеного етапу академічної мобільності, наданої респонденткою з ФПрН НаУКМА. За результатами проведеного інтерв'ю можна зробити припущення, що наразі в НаУКМА існують певні складнощі стосовно надання студентам зазначеного

факультету рівних (в порівнянні з іншими факультетами НаУКМА) можливостей щодо набуття досвіду академічної мобільності, зокрема, студентам, які навчаються на спеціальностях «біологія» та «хімія».

2.2.2. Особливості перебування студентів-бакалаврів на академічній мобільності. У цьому пункті другого підрозділу емпіричного розділу роботи було зацентовано увагу на розгляді питань, що стосуються етапу безпосереднього перебування студентів за кордоном під час навчання за програмами з академічної мобільності, зокрема: загальної спроможності студентів адаптуватися у новому середовищі, специфіки навчання у закордонних ВНЗ, вирішення студентами побутових та адміністративних питань, дистанційного проходження студентами курсів НаУКМА під час академічної мобільності, складнощів іншого характеру, з якими зіткнулися студенти під час навчання за кордоном.

Відповіді респондентів на питання стосовно перших вражень після приїзду в іншу країну, зокрема, стосовно процесу адаптації до нового місця проживання, різнилися: студенти, які їздили на навчання зі знайомими або друзями, пройшли період адаптації легше на відміну від тих, хто їздив сам або сама:

«...як тільки я приїхала, у мене були дуже радісні і щасливі почуття, у мене було все чудово, ...дуже легко, ...була домашня атмосфера і я відчувала себе достатньо безпечно, ...мені з цим пощастило...» (Анастасія).

«Я їздив разом зі студентками НаУКМА, ми їздили разом і це значно полегшувало все в нашому житті» (Сергій).

«Мені насправді дуже допомогло, що я їздив з одногрупниками...були моменти, коли хотілося побути серед своїх, щось розказати, пожартувати...я відчував себе в безпеці...» (Владислав).

«Скажімо, я не до кінця спочатку розумів, що і куди треба робити, тому це був такий момент, який мені не надали, ...не пояснили, ...до цього зникав я, бо потрібно було швидко адаптуватись до цього самому...» (Володимир).

«...важко було з новими обов'язками розібратися, з проживанням самому...» (Олександр).

У відповідь на запитання, чи допомагали студентам з вирішення адміністративних і побутових справ представники НаУКМА або закордонних ВНЗ, студенти відповідали, що під час початкового етапу перебування на академічній мобільності їм більше допомагали іноземні ВНЗ з вирішенням певних проблем, а особливо ментори:

«Ну, від НаУКМА мені нічого не було потрібно, а на місті там вже було все дуже класно організовано, вони по суті все організували за нас,...коли ми проходили якісь там документи,...вони все зібрали в одному місці і зробили нам такий розклад, щоб кожен прийшов у свій час, щоб було швидко для всіх...» (Наталія).

«НаУКМА не допомагала, бо, мені здається, вже й не мала таких компетенцій, а приймаюча сторона допомагала із навчальним процесом,...наприклад дозаписатися на якийсь курс або уточнити стосовно стипендії, як правильно розійтися в кінці...» (Євген).

«Нам дуже класно допомагали ментори, особливо перший місяць, у нас була програма розписана,...куди піти, які документи здати...» (Ірина).

Тобто, з отриманих відповідей можна стверджувати, що під час зазначеного етапу мобільності адміністративна та побутова допомога студентам надавалася з боку виключно закордонних ВНЗ, у яких перебували студенти. Зокрема, студенти наголошували на наданні допомоги з вирішення організаційних питань з боку менторів, що полегшувало вирішення певних бюрократичних процесів та сприяло комфортній та швидкій адаптації студентів у новий період життя.

Серед найцікавіших моментів та найяскравіших вражень від навчання студенти наголосили на таких:

«Ну, мені сподобалось те, що там є можливість обирати предмети, які ти будеш проходити лише як лекції, потім складаєш екзамен, а можна обирати і лекції, і семінари, і екзамен, і у мене були всі лекції, а потім в кінці екзамен і це було чудово, бо не було розпорошення, і ми проходили матеріал, який був чітко визначений...це була платформа, де у деяких

викладачів були лекції, ...а і ще класно, що на екзамені було лише те, що ми проходили на лекціях» (Тетяна).

«...переважно у вигляді лекцій, на відміну від НаУКМА. Більшість предметів проходять як лекції, ...а оцінка ставиться на екзамені, які, здебільшого є дуже важкими, і більшість предметів в мене були ось такі великі лекції з дуже важкими екзаменами, ...відбувалися цікаві дискусії...були семінари, практичні заняття, і там потрібно було підготувати власні проєкти, ...були обговорення, ...давали мікрофон в аудиторії і озвучували своє питання, ...це було досить цікаво...» (Сергій).

«...суто лекції, ...начитка їх була десь два місяці, а потім екзамен, типу у нас семінари як явище було, ...з декількох предметів були проєктні роботи, і нас, до речі, викладачі ділили людей, щоб з однієї країни не було...» (Аліса).

Таким чином, отримані відповіді дозволяють зробити припущення, що процес навчання у закордонних ВНЗ відрізняється від того, як проходить навчання в НаУКМА. Цікавим для студентів було те, що можна було здійснити вибір стосовно формату навчання: можна було обрати такі предмети, викладання яких полягало у форматі прослуховування лекційних занять та складанні іспиту наприкінці триместру. Також однією респонденткою було зазначено, що на екзамен виносилася виключно та інформація, яку студенти отримували на лекціях, що респонденти знаходили зручним у підготовці до самого іспиту. Окрім цього, студенти розповідали про проєктні роботи, які також викликали цікавість у процесі навчання за кордоном.

Характер відповідей студентів на запитання, що стосувалося труднощів у навчанні, був схожим. Респонденти зазначали, що їм було важко під час навчання через наступні причини:

«Ну, були складні моменти, коли були дедлайни, треба було здавати всі ці проєкти, ...але так, було загалом важкувато» (Владислав).

«Мені було трохи важкувато через те, що деякі курси я брав, навіть більшість, для іншого року, ...тому мені бракувало попередніх знань про...взагалі,

була б якась база, то мені б було легше, бо я слухав курси не зовсім як для своєї спеціальності...» (Євген).

«...не було автоматів, тому це, насправді, складнішим робить процес навчання, бо треба вчити, багато читати, ...цим навчання було складнішим, але цікавим.» (Наталія).

Таким чином, можна дійти висновків, що до числа складних моментів у навчанні студенти відносять велику кількість дедлайнів, значний обсяг літератури, яку треба було обов'язково опрацьовувати задля вдалої здачі екзаменів, та вибір дисциплін, з якими у респондентів виникали проблеми через їх специфічне спрямування.

Проте, один з респондентів зауважив щодо складнощів, спричинених підтриманням комунікації зі студентами, які навчалися на тих самих дисциплінах, що і респондент, через їх різний вік:

«...в Могилянці є з ким поспілкуватися, бо це більш менш знайомі люди, а тут ось новий колектив, ...іноді по тридцять плюс років, які вже мають власні сім'ї та дітей, ...тому іноді не так справлявся з певними завданнями під час навчального процесу...» (Олександр).

Тобто, респондент зазначив, що йому було іноді важко самотужки впоратися з певними завданнями через відсутність добре налагодженої комунікації та вікову розбіжність з іншими студентами.

Окрім цього, студентам було задано питання про те, що їм найбільше сподобалось і не сподобалось у навчальному процесі за кордоном. Серед найполярніших думок доцільно виділити наступні:

«...вони пропонують різні форми навчання, що можна обрати лекційні або семінарські, ...ті теми, які вони пропонують до заняття, щоб вивчати, це було дуже пізнавально...» (Володимир).

«...викладачі дуже сильно займаються науковими роботами, ...рівень викладання там вищий, ніж у нас...» (Ірина).

«Там спілкування з викладачами якесь ніби легше, з ними було просто розмовляти, ...вони зацікавлювали нас певними темами...» (Наталія).

«...з викладачем можна поговорити про будь-що,...він завжди радий пояснити це вдруге, втретє і вчетверте...» (Сергій).

Отже, більше всього студенти відзначили наявність у викладачів бажання та готовності до спілкування з ними та надання знань, що можна охарактеризувати як позитивну складову досвіду закордонного навчання. Окрім цього, студенти зазначали про такі позитивні характеристики закордонного навчання, як оформлення навчального простору, вільне користування бібліотеками закордонних ВНЗ та досвіду написання наукових робіт та проєктів:

«...там дуже класні класруми,...вони там трошки по-іншому виглядають..., було ще багато бібліотек...» (Олександр).

«...письмові роботи, які були, насправді, досить творчі, і я би ці роботи використовував і надалі в своєму житті» (Сергій).

Проте, серед моментів, що не сподобались студентам у навчанні, можна виділити наступні:

«Ой, ну для мене були проблеми з оцінюванням. Ті оцінки, які нам там ставили, вони не співпадають з нашими, тобто там, де у них вісімдесят балів означають сто, і у нас потім ці бали було важко в наші перевести, тобто могли зарахувати не сто, а вісімдесят, наприклад,...це треба було вирішувати...» (Євген).

«Система оцінювання дуже дивна, бо у нас, якщо ти впродовж семестру ще якось орієнтуєшся, що ти маєш по балам і що тебе очікує, то тут ти нічого не знаєш, ти пишеш екзамен і от тільки тоді вже розумієш бали...» (Аліса).

«...мені доводилось деякі речі самою тягнути, мені навіть довелося брати репетитора,...деякі навіть не хотіли братися за дисципліни, тому що для них це занадто складно...» (Ірина).

Тож, студенти згадували про систему оцінювання як про те, з чим виникали труднощі під час навчання. Їм було важко зрозуміти, які поточні бали у них будуть після закінчення навчання. Також було згадано про складнощі проходження деяких курсів, через що студенти або знаходили собі додаткову допомогу, або взагалі відмовлялися від складних курсів.

Ще однією позитивною складовою перебування на навчанні за програмами з академічної мобільності студентів є подорожі та зустрічі з друзями. Окрім навчання, у студентів був час на те, щоб подорожувати країнами, у яких тимчасово навчались студенти, та світом загалом, проводити час зі своїми друзями. Усі опитані респонденти подорожували і надавали лише позитивні відгуки про цей досвід під час інтерв'ю:

«Ой, ми багато подорожували з друзями Європою і це були дуже запам'ятовуючі моменти під час мобільності, враховуючи те, що це було дешевше, ніж якщо їхати з України, ну, я типу, маю на увазі європейські країни, то це взагалі був величезний плюс, ...то неймовірний досвід і це додає багато плюсів до мобільності, ну якщо не враховувати саме навчання...» (Владислав).

«Так, ми дуже багато подорожували з моєю подружкою, ми відвідали близько семи міст, деякі взагалі двічі, і ми весь час були в русі, і ще вільний час я проводила зі своїми друзями-французами» (Анастасія).

«Університет загалом організовував дуже багато цікавих заходів, це були заходи про місцеву культуру, відбувалися екскурсії, наприклад, у Лапландію чи у якісь ще місця...плюс любила ще сама подорожувати містом...ходила на пікніки з друзям, плюс подорожували поза межами Фінляндії...» (Олена).

Також стосовно плюсів навчання за кордоном на програмах з академічної мобільності студенти зазначали, що, окрім навчання та подорожей, про які було зазначено вище, у них покращилися знання з іноземних мов, вони отримали досвід життя у іншій країні, розширили свій кругозір та світогляд, познайомилися з новими людьми та навчилися самотужки вирішувати проблеми без втручання батьків, знайомих тощо:

«Вихід з зони комфорту однозначно...це незвично, випробовує тебе, відкриваєш для себе якісь нові можливості... сто процентів покращуєш англійську...» (Олена).

«Однозначно, новий експірієнс в житті, нові враження, нові люди, розширений кругозір, ...це просто незабутньо...» (Володимир).

«...цікавий досвід пожити в іншій країні,...досвід самотійного проживання...» (Наталія).

Окрім цього, серед позитивних моментів студентської мобільності однією з респондентів було наголошено на зруйнуванні міфів про «ідеальне» життя за кордоном, а саме:

*«...у мене зникло оце відчуття, що якщо закордон – то це панацея, що закордоном краще, в Україні хр*ново. Я зрозуміла, що там такі ж самі люди,...система сама,... страховка, вони там щось постійно відтягували, мутили...» (Ірина).*

Тобто, за словами респондентки, у неї змінилося уявлення про те, що життя за кордоном є безтурботним та щасливим, тому що і поза межами України, наприклад, в країнах Європи, також можна стинутися зі схожими проблемами.

Серед проблем, з якими студенти стикалися під час перебування на академічній мобільності, студенти наголосили на відсутності допомоги під час оформлення документів, фінансових складнощах, а також проблемах психологічного та побутового характеру:

«Взагалі, у мене була дуже класна мобільність, але були з документами проблеми, які потрібно було оформлювати, треба було реєструватися багато де, там у банку, міській адміністрації, в університеті, тому було багато паперів...ось це можна назвати проблемою, бо деякі документи не завжди доходили вчасно, іноді затримувались...» (Олена).

«Могилянка не допомагала з оформленням віз... і та сторона також ніяк не допомагала, це все було на наших плечах і це дратувало... (Аліса).

«...оплата житла,...вона забирала майже п'ятдесят відсотків нашої місячної стипендії...» (Сергій).

«...я багато думав про те, що щось не здам...було іноді важко впоратися з навчанням...це трохи давило...це не було справжніх друзів там, щоб можна було поговорити...» (Олександр).

«...був стрес через навчання...я набрала десять кілограм...» (Ірина).

«...зрозумів, що пропускаю цікаві дисципліни, що йшли якраз в Могилянці...» (Владислав).

«...чимало часу...займають побутові проблеми...забирає значно більше часу, ніж коли це вдома» (Сергій).

Також респондентам було поставлено питання стосовно того, що вони можуть виділити як те, що їм найбільше не сподобалося:

«...це однозначно бюрократія...велика кількість різних документів... мені було з цим важко...» (Владислав).

«...скоріш оці бюрократичні моменти, ... ти у всьому цьому губишся, ... це було важкувато...»

Ураховуючи, що респонденти говорили про складнощі збору документів через їх велику кількість, можна зробити висновок, що існує значна проблема з підготовкою документів для здійснення академічної мобільності. Студенти скаржилися на значний рівень бюрократії, що призводив до труднощів під час мобільності.

Окремого розгляду потребує питання, пов'язане з фінансовим аспектом перебування студентів за кордоном. У ході інтерв'ю респонденти розповіли про проблеми зі стипендіями. Було зазначено, що не завжди студентам вчасно платили стипендії, що призводило до значних фінансових труднощів та позичання грошей у батьків або знайомих:

«Мені затримували стипендію на місяць, але у мене дійшло до того, що батьки скидували, ...реально якщо б не було кредитки з України я не знаю...» (Ірина).

«...мені її якось кинули через півтора чи два місяці..., батьки дали невелику суму, і фактично два місяці ти жив без грошей» (Аліса).

Також варто зазначити щодо особливостей поєднання навчання в НаУКМА та закордонному ВНЗ під час мобільності, що створювало додаткове навантаження та потребувало певних зусиль:

«Да, у мене було дві дисципліни дистанційні, і причому я на них робила стільки, скільки ж на французьких дисциплінах разом взятих...викладачі не так сильно нас вантажили, але все одно було багато роботи...» (Тетяна).

«...трохи було важко через це...» (Анастасія).

Підсумовуючи відповіді, описані у другому пункті в другому блоці аналізу результатів емпіричної частини роботи, серед негативних моментів студенти зазначили наявність великого обсягу робіт та обов'язкової літератури, значну кількість дедлайнів та проблеми комунікації з іншими студентами. Крім цього, респонденти виділили такі складнощі у навчанні, як система оцінювання у закордонних ВНЗ, складність певних курсів та необхідність поєднання навчання за кордоном з дистанційним навчанням у НаУКМА. Окрім складнощів, пов'язаних з безпосереднім навчанням, студенти зауважили на надмірному рівні бюрократизації, зокрема, складнощах з оформленням документів, фінансових негараздах, пов'язаних з невчасними виплатами стипендій, та проблемах психологічного характеру через надмірні навантаження.

Серед позитивних моментів студенти зауважили на високому професіоналізмі викладачів та менторів, наявності сучасних та комфортних аудиторій, можливості обирати дисципліни, які підходили студентам за форматом їх викладання, та досвіді написання корисних та цікавих робіт. Також до числа позитивних моментів студенти віднесли можливості подорожувати, розширювати коло знайомств та покращувати лінгвістичні навички.

Процес адаптації студентів у новому середовищі носив різний характер: студенти, що перебували за кордоном разом з друзями або одногрупниками, набагато легше адаптувалися до життя за кордоном на відміну від тих, хто їздив самостійно.

2.2.3. Особливості повернення студентів-бакалаврів в Україну та поновлення навчання в НаУКМА. Останній фрагмент аналізу емпіричної частини стосується етапу повернення студентів додому та продовження навчання в НаУКМА. Респондентам були задані питання, що стосувались особливостей навчального процесу студентів-бакалаврів НаУКМА після

повернення з академічної мобільності, про враження від мобільності, про можливі труднощі, які виникли після повернення в Україну та зміни в життях респондентів.

Отже, перше питання цього тематичного блоку полягало у з'ясуванні проблем, з якими студенти зіткнулися після повернення в Україну:

«Через зміну координатора, ...я не встигла у відведений термін оформити зміни у переліку предметів, які я там прослуховувала, та все ж воно вирішилося» (Олена).

«...хіба що затягнувся процес вирахування рейтингу...» (Володимир).

«...я довго очікував транскрипт оцінок, який врешті-решт так і не прийшов..., але там в мене були проблеми з закриттям сесії...» (Олександр).

«...з документами з міжнародного відділу ніяких проблем не було, мені порадили та відповідали на питання, що я можу зробити, як я це можу зробити, ...коли я розпитувала- мені розповідали» (Ірина).

«Так, вони (оцінки) влаштовували, в принципі, вони збігалися в головних рисах з нормативними дисциплінами моєї навчальної програми в НаУКМА. Насправді, Гронінген пропонував дуже широкий вибір дисциплін, і я навіть зміг отримати не тільки схвалення для перезарахування дисциплін з факультету, мого фаху, тобто факультету філософії, де я навчався здебільшого в Гронінгені, але я також отримав схвалення з факультету релігійних наук і антропології, де я навчався на одному курсі, і цей курс мені потім перезарахували в КМА, тобто я був цілком задоволений...» (Сергій).

«...не влаштовувало те, коли я приїхала, було важко їх перезарахувати (дисципліни)» (Наталія).

З наведених вище цитат можна дійти висновку, що студенти стикалися з рядом проблем, які потребували вирішення. Два респонденти звернули увагу на труднощі, пов'язані з легітимізацією оцінок та специфікою користування іноземними банківськими картами. Вони зазначали, що зазначені процеси є достатньо непростими:

«...оцінки треба було конвертувати в українські і це теж досить трудомісткий процес,...узгодити із кафедрою і міжнародним, отримати всі підписи, а потім ще занести в деканат» (Сергій).

«...була проблема з банківською картою, мені повинні були закрити рахунок там,...ми приїхали в Україну і в мене там застрягли гроші,...коли поїхала за кордон-вже там зняла» (Аліса).

Окрім цього, студенти наголосили на перевагах практичного використання здобутих за кордоном навичок та знань у подальшому навчанні та роботі:

«...використовую на практиці... там ось дослідження я свої роблю, там певні моменти були корисними,... з іншого боку там дуже цікаві предмети були, які я в майбутньому використаю...» (Володимир).

«Так, я думаю знадобились, тому що я отримав навички і знання презентації,...які я не опанував в Україні,...зараз в НаУКМА вони мені даються значно легшими,...я вмію працювати в міжнародній команді...» (Сергій).

«...простіше комунікувати з людьми з роботи, особливо з іноземцями, це досить пригодилося в роботі» (Олександр).

Серед переваг академічної мобільності у контексті тієї чи іншої спеціальності респондентами було виділено наступне:

«...міждисциплінарний підхід... відбір предметів... там були різні: культура, соціологія, історія, міжнародні відносини... там все було супер, прослухане...» (Володимир).

«Обладнання там класне, там є потрібні операційні системи,...класні класруми,... викладачі, які дуже гарно розуміли свої предмети, області...» (Олександр).

«...тепер в мене значно ширше розуміння процесів сучасної філософії...Плюс деякі предмети взагалі відсутні в навчальній програмі НаУКМА...» (Сергій).

З недоліків респонденти зазначали про наступне:

«...вчать, щоб потім все це діло викладати, а ми вчимо для того, щоб програмувати...» (Олександр).

«...були певні недоліки роботи, і перш за все це чіткий контроль за науковими роботами...вимоги до твоєї роботи вони достатньо жорсткі і тобі потрібно справді багато зусиль докласти, щоб воно відповідало стандартам, щоб воно досягало до того, щоб його оцінювали науковці» (Владислав).

Тобто, до позитивних моментів можна віднести великий вибір у дисциплінах, можливість прослуховування предметів з різних курсів та спеціальностей, наявність сучасного та професійного обладнання в іноземних університетах. Серед недоліків, які студенти визначили після приїзду, можна виділити надто високі вимоги у навчанні, які подекуди потребували докладання значних зусиль, а також відсутності виправданих очікувань стосовно практичної реалізації отриманих в закордонному ВНЗ знань.

У кінці інтерв'ю респонденти розказали про те, які зміни приніс їм досвід навчання з академічної мобільності:

«Я стала більш самостійною,... навіть якщо в тебе є там друзі ти слідуєш, щоб вчасно купляти продукти. Коли кудись їдеш сама займаєшся квитками, проживанням...особистість змінилася, стала більш відкритою до людей з іншими думками, навіть якщо вони ворожі для мене...більш толерантною стала у загальному контексті» (Олена).

«На деякі речі почав дивитися по-іншому...» (Володимир).

«...подорослішала, порозумнішала,...я стала більш сміливою та впевненішою в своїх силах та певних починаннях...» (Тетяна).

Із зазначених цитат можна припустити, що академічна мобільність змінила студентів у кращу сторону. Студенти стали більш адаптивними до труднощів самостійного життя та змінили ставлення до деяких речей.

Отже, після повернення на Батьківщину у студентів подекуди виникали проблеми, пов'язані з легітимізацією оцінок, перезарахуванням предметів та користуванням банківськими картками іноземних банків. Окрім цього, респонденти зауважили на відсутності подальшого практичного використання набутих знань з деяких дисциплін, а також труднощів у процесі навчання за кордоном через занадто високі вимоги.

Серед позитивних моментів навчання за кордоном з академічної мобільності студенти визначили набуття нових знань та навичок через наявність великої кількості навчальних дисциплін та якісного обладнання у закордонних ВНЗ, а також відзначили підвищення рівня самостійності та оновлення поглядів на життя.

З метою узагальнення та систематизації результатів емпіричної частини дослідження вважається за доцільне викласти отримані дані у формі таблиць, що розкриє особливості позитивного і негативного досвіду студентів-бакалаврів НаУКМА до, під час та після участі у програмах з академічної мобільності (див. табл. 2.3. та табл. 2.4.):

Таблиця 2.3. Позитивний досвід студентської академічної мобільності в НаУКМА

Особистісний вимір	<ul style="list-style-type: none"> • пізнання нової культури • розширення кола спілкування • отримання можливостей подорожувати світом • підвищення рівня самостійності студентів • оновлення та зміна поглядів на життя • підвищення професійної компетенції з покращенням можливостей майбутнього працевлаштування • комфортний психологічний стан через можливості участі у програмах з академічної мобільності одночасно з іншими студентами НаУКМА • зруйнування міфу про «ідеальне» життя за кордоном • набуття практичних навичок роботи в міжнародній команді
--------------------	--

Навчальний вимір

- отримання вибору широкого кола навчальних дисциплін
- висока професійна компетенція іноземних викладачів
- відкритість та готовність іноземних викладачів до спілкування та надання допомоги студентам
- набуття практичних навичок (написання наукових та лабораторних робіт, робота над презентаціями)
- поліпшення лінгвістичної компетенції
- сучасні та комфортні умови навчання (аудиторії, класи та бібліотеки)
- наявність сучасного технічного обладнання
- наявність широкого спектру форм та методів викладання дисциплін (семінари, практичні заняття, власні проєкти, досвід ораторського мистецтва)

Адміністративний вимір

- відкритість та широкий доступ до джерел стосовно програм з академічної мобільності в НаУКМА
- надання допомоги студентам з боку координаторів міжнародного відділу НаУКМА
- організація закордонними ВНЗ великої кількості культурних та соціальних заходів
- створення закордонними ВНЗ зручних умов для адаптації та навчання студентів (робота менторів та адміністративного складу)

Таблиця 2.4. Негативний досвід студентської академічної мобільності в
НаУКМА

Особистісний вимір	<ul style="list-style-type: none"> • здійснення тиску з боку батьків та знайомих щодо прийняття студентами рішення стосовно академічної мобільності • додаткове психологічне навантаження • проблеми комунікації з іноземними студентами
Навчальний вимір	<ul style="list-style-type: none"> • наявність великого обсягу робіт та літератури, необхідної для опрацювання • значна кількість дедлайнів • розбіжності у системах оцінювання вітчизняних та закордонних ВНЗ • необхідність поєднання навчання за кордоном з дистанційним навчанням у НаУКМА • акцентування на теоретичних знаннях без набуття практичних навичок • обмежений перелік дисциплін, доступних для викладу різними мовами • упереджене ставлення до іноземних студентів
Адміністративний вимір	<ul style="list-style-type: none"> • наявність великої кількості документів, необхідних для академічної мобільності та складнощі з їх підготовкою та оформленням • надмірний рівень бюрократії (велика кількість документів у міських адміністраціях, ВНЗ, банках, оформлення віз та банківських карток)

- відсутність гарної комунікації з однією з координаторок
- недостатній доступ студентів окремих спеціальностей (факультет природничих наук) до програм з академічної мобільності
- недостатня координація міжнародного відділу та інших департаментів НаУКМА під час підготовчого етапу
- неузгодженість навчальних планів НаУКМА і закордонних ВНЗ
- фінансові проблеми (несвоєчасна виплата стипендій, висока вартість житла)
- обмежений доступ студентів НаУКМА до моніторингу поточних балів у закордонних ВНЗ
- проблема легітимізації оцінок та перезарахування предметів

ВИСНОВКИ

Явище академічної мобільності є відносно новим для України, адже його поява пов'язана з проведенням низки системних реформ у сфері освіти, кінцева мета яких полягала у приєднанні нашої держави до спільного європейського освітнього простору. Формально зазначений процес розпочався у 2005 році офіційним приєднанням України до Болонської декларації. Проте, процесу практичного впровадження академічної мобільності перешкоджало існування на той час багатьох питань юридичного, економічного, суспільного характеру, вирішення яких потребувало як політичної волі керівництва нашої держави, так і докладання значних зусиль з боку наукової спільноти України.

Дослідження поняття мобільності у соціології стало предметом вивчення багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, проте його започаткування пов'язано з іменем видатного соціолога Питирима Сорокіна, який розкрив сутність зазначеного поняття, дослідив його види та форми, а також увів в обіг низку суміжної термінології. В Україні питаннями дослідження різноманітних аспектів мобільності, її видів, форм та проявів займалися, зокрема, такі науковці, як С. Макеєв, С. Оксамитна та багато інших представників вітчизняної наукової спільноти.

Враховуючи комплексний та міждисциплінарний характер явища академічної мобільності, його вивчення стало предметом дослідження не лише соціологів, але й політологів, педагогів, економістів, культурологів тощо. Зокрема, німецький дослідник У. Тайхлер розглядав явище академічної мобільності у контексті інтернаціоналізації сфери вищої освіти, науковиця Т. Кім акцентувала увагу на дослідженні його економічної складової, зумовленої процесом маркетинга сфери вищої освіти. Дослідниця Е. Ємельянова зосередила увагу на розгляді педагогічних аспектів явища академічної мобільності, а вітчизняні науковиці С. Хоминець та Л. Колесник розглядали феномен академічної мобільності у контексті різних наукових підходів та як один з проявів глобалізації сучасного світу. Таким чином, аналіз досліджень

українських та зарубіжних науковців засвідчив багатоаспектність явища академічної мобільності, розмаїття його проявів та притаманний йому динамічний характер в умовах глобалізації сучасного світу.

Одним з проявів процесу сучасної глобалізації стало започаткування у 1999 році Болонського процесу, що мав на меті об'єднати зусилля багатьох країн Європи задля створення спільного європейського освітнього простору. Впровадження Болонського процесу на теренах України призвело до проведення численних реформ, модернізації української освітньої системи та активізації процесу академічної мобільності у різних її проявах, зокрема, студентської академічної мобільності.

Ураховуючи, що НаУКМА є безпосереднім учасником програм зі студентської академічної мобільності, вважалося за доцільне виокремити особливості практичної реалізації зазначеного процесу. Таким чином, у рамках емпіричної частини роботи було виявлено та систематизовано позитивний і негативний досвід академічної мобільності студентів-бакалаврів НаУКМА третього та четвертого років навчання до, під час та після отримання досвіду участі у програмах з академічної мобільності.

З метою узагальнення позитивних та негативних рис студентської академічної мобільності було запропоновано розглядати отриману інформацію у рамках інформаційних блоків, що стосувалися періодів до, під час та після участі у програмах з академічної мобільності, з їх відповідним спрямуванням: особистісний вимір, навчальний вимір та адміністративний вимір.

Переважна більшість негативних відгуків знайшла відображення у блоці, що стосувався питань адміністративного характеру. Зокрема, респонденти висловлювали незадоволення стосовно труднощів, зумовлених процесом збору та оформлення документів (період до поїздки), а також недостатньою координацією міжнародного відділу та інших департаментів НаУКМА (період до поїздки). Окрім цього, було наголошено на наявності фінансових проблем, пов'язаних з несвоєчасним отриманням стипендій (період під час перебування за кордоном), проблеми неузгодженості навчальних планів (період під час

перебування за кордоном), а також легітимізації оцінок та перезарахування предметів (період після повернення). Серед проблем особистісного характеру респонденти виділили проблеми психологічного характеру, пов'язані з перебуванням за кордоном (період під час перебування за кордоном), та комунікації з іноземними студентами, спричинені різним віком (період під час перебування за кордоном). Більшість труднощів, пов'язаних з навчальним процесом, стосується періоду перебування за кордоном та переважно зумовлена значними навантаженнями під час навчання.

Переважає більшість позитивних відгуків стосувалася безпосередньо навчального процесу та змін особистісного характеру, а саме покращення світоглядної та наукової компетенції студентів (період під час перебування за кордоном), їх лінгвістичних навичок (період під час перебування за кордоном), отримання досвіду взаємодії в інтернаціональному середовищі (період під час перебування за кордоном), ознайомлення з сучасними методами викладу інформації (період під час перебування за кордоном), оволодіння практичними методиками її опрацювання (період під час перебування за кордоном). Серед позитивних моментів адміністративного блоку було виокремлено внесок НаУКМА та закордонних ВНЗ в процес підготовки, організації та безпосередньої участі у програмах з академічної мобільності.

Результати проведеного дослідження свідчать про виявлення більшої кількості схвальних відгуків щодо отриманого досвіду, ніж негативних, та можуть бути корисними для ВНЗ, які також мають програми з академічної мобільності, або планують їх запровадити. Окрім цього, отримані результати можуть мати практичну цінність для співробітників міжнародного відділу НаУКМА, адже дозволяють наочно продемонструвати як перелік проблемних питань, з якими стикаються студенти, так і позитивні моменти участі у програмах з академічної мобільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>.
- Академічна мобільність, п. д. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>.
- Астахова В. И. (2011). Основные тенденции развития академической мобильности украинских студентов. *Освіта та суспільство*, 2, сс. 7-10.
- Астахова Е. (2011). Академическая мобильность в украинском контексте: риски адаптации. *Освіта та суспільство*, 2, сс. 10-14.
- Балакірева, О. М., Серeda, Ю. В., Дмитрук, Д. А., Карнаухова, О. В., Ноур, А. М., Левін, Р. Я., ін. (2014). О. М. Балакрієва (Ред.), *Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві: монографія*. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України».
- Богдан О. (2015). *Що варто знати про соціологію і соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених*. Київ: Дух і Літера.
- Болонський процес в Україні. Режим доступу <http://www.osvita.org.ua/bologna/>.
- Болотська О. А. (2013). *Розвиток академічної мобільності студентів як реалізація принципів Болонського процесу у вищій освіті України. Міжрегіональна академія управління персоналом*. Київ.
- Вертегел В. (2014). Проблема академічної мобільності в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 10, сс. 256-261.
- Грущук Ю. В. (2014). Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс*, 2 (6), сс. 33-40.
- Гурч Л. (п. д.). Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі. Режим доступу <http://personal.in.ua/article.php?ida=53>.

- Емельянова, Е. Л. (2013). *Педагогическое обеспечение готовности студентов к академической мобильности: Автореферат*. Москва. Режим доступа: <http://nauka-pedagogika.com/viewer/378211/a?#?page=2>.
- Іваненко В. В. (2011). З досвіду реалізації системи академічної мобільності в контексті Болонського процесу. *Освіта та суспільство*, 2, сс. 14-18.
- Ковалев, Е. Ж. Штейнберг И.Е. (1999). *Качественные методы в полевых социологических исследованиях*. Москва: Логос, с. 74.
- Козієвська, О. (2012). Загальні тенденції розвитку академічної мобільності у світовому та українських вимірах. *Вища освіта України*, №2, сс. 98-107.
- Козієвська О. (2013). Академічна мобільність: причини вибору навчання за кордоном. *Вища освіта України*, №1, с.88.
- Колесник, Л. (2015). Международная академическая мобильность украинской молодежи в мировом контексте. Режим доступа: <https://journals.umcs.pl/we/article/download/2431/1782>.
- Корчова Г. Л. (2017). Академічна мобільність здобувачів в умовах сучасного освітнього процесу. *Актуальні проблеми вищої педагогічної освіти*. сс. 57-60.
- Макеев, С. О. (Ред.). (2006). *Структурні виміри сучасного суспільства: Навчальний посібник*. Київ.
- Мелешевич, А. А. (2016). *Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2015 рік*. Київ. сс. 133-136.
- Мелешевич, А. А. (2017). *Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2016 рік*. Київ. сс. 138-143.
- Мелешевич, А. А. (2018). *Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2017 рік*. Київ. сс. 159-165.
- Мелешевич, А. А. (2019). *Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2018 рік*. Київ. сс. 154-161.
- Мелешевич, А. А. (2020). *Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2019 рік*. Київ. сс. 164-166.
- Оксамитна, С. М. (2011). *Міжгенераційна класова та освітня мобільність*. Київ: НАУКМА; Аграр Медіа Груп.

- Паніотто, В. І., Харченко, Н. М. (2017). *Методи опитувань*. Київ: «ВД «Києво-Могилянська академія».
- Положення про порядок реалізації прав на міжнародну академічну мобільність бакалаврів, магістрів НаУКМА (2016). Наказ від 14 березня 2016 року №96, сс. 1-8.
- Про вищу освіту (2014). Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Верховна Рада України*. Київ.
- Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (2015). Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року №579. Київ.
- Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorok2/21.php.
- Свириденко Д. Б. (2014). *Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Сорокин, П. А. (1992). *Человек. Цивилизация. Общество*. Москва: Политиздат.
- Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». (1999, 19 червня). *Європейський Союз*.
- Урри, Д. (2012). *Мобильности*. Москва: Издательская и консалтинговая группа «Праксис».
- Ушакова Н., Кулініч О., Помінова І., Зарецька Л., Сокол Н., Федоренко Н. (2019). *Актуальні тренди вищої освіти: монографія*. Харків: MONOGRAPF, с. 22.
- Федорова І. І., Трофименко Я. В. (2012). Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Філософія. Педагогіка*, 2, сс. 139-144.
- Хоминець, С. І. (2018). Деякі аспекти академічної мобільності студентів у вітчизняній освітній практиці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 1(42), сс. 259-263.
- Циганаш А. В. (2013). Роль академічної мобільності у професійному розвитку майбутніх фахівців. *Проблеми сучасної психології*, 22, сс. 641-654.

- Chankseliani, M., Hessel, G. (2016). *International student mobility from Russia, Eastern Europe, Caucasus, and Central Asia to the UK: Trends, institutional rationales and strategies for student recruitment* (pp. 3-44,). UK: University of Oxford.
- Courtois, A. National University of Ireland - *The Significance of International Student Mobility in Students' Strategies at Third Level in Ireland*. Retrieved from http://www.nui.ie/publications/docs/2017/NUI_Research_Report_Discussion_Paper_01.pdf.
- Dowle, M., Vasylyuk, N., Lotten, M. Hopes, fears and dreams. *British Council*. Retrieved from: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/hopes_fears_and_dreams.pdf.
- Gao, H., de Wit, H. (2017). China and International Student Mobility. *International Higher Education*, (90), 3. DOI:10.6017/ihe.2017.90.9992.
- Kim, T. (2009). *Transnational academic mobility, internationalization and interculturality in higher education*. *Intercultural Education*, 20(5), 395-405. DOI:10.1080/14675980903371241.
- Kirpitchenko, L. (2014). Locating Cosmopolitanism Within Academic Mobility. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal*, 6(1), 56-75. DOI:10.5130/ccs.v6i1.3551.
- Teichler, U. (2017). Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. *Journal of International Mobility*, 5(1), 177. DOI:10.3917/jim.005.0179.

Таблиця А.1. Кількість студентів НаУКМА, що перебували на академічній мобільності (2015-2019 рр.)

2015-2016 рік навчання	18 студентів/студенток
2016-2017 рік навчання	89 студентів/студенток
2017-2018 рік навчання	82 студенти/студентки
2018-2019 рік навчання	75 студенти/студентки
2019-2020 рік навчання	53 студенти/студентки (за осінній семестр)

Гайд інтерв'ю

Вітаю! Мене звати Катерина Савченко, я студентка НаУКМА та навчаюся на ФСНСТ за спеціальністю соціологія. У рамках своєї дипломної роботи я проводжу дослідження стосовно позитивного та негативного досвіду студентів НаУКМА, що були на академічній мобільності. Твоя думка дуже важлива для мене, тому буду вдячна, якщо ти розкажеш про свій досвід мобільності. Також хочу попередити, що наша розмова є конфіденційною, і, якщо ти не проти, буде записана на диктофон задля кращого аналізу нашої бесіди.

Скажи, якою мовою тобі зручніше відповідати на питання?

Блок 1

Підготовчий етап до академічної мобільності

1. Розкажи, будь ласка, куди і коли ти поїхав/ла на навчання з академічної мобільності?
2. Чому ти прийняв/ла рішення поїхати на навчання за програмами з академічної мобільності?
3. Які у тебе були очікування стосовно академічної мобільності?
4. Розкажи, коли ти почав/ла планувати поїздки на навчання з академічної мобільності?
5. Куди ти звернувся/лась у першу чергу з метою дізнатися, що необхідно для поїздки? Чи зіткнувся/лась ти з якимись проблемами під час цього процесу? Якщо так, то опиши з якими саме.
6. Наскільки добре/погано міжнародний відділ НаУКМА допомагав тобі у той проміжок часу?
7. Як ти обирав/ла країну та навчальний заклад, у якому ти хотів/ла навчатися?
8. Чи влаштовував тебе запропонований перелік закордонних навчальних закладів? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.

9. Чи влаштовували тебе запропоновані до навчання дисципліни? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.
10. Як ти готувався/лась до поїздки та що для цього було необхідно?
11. Як проводився збір необхідних документів для поїздки за академічною мобільністю? Чи були з цим труднощі?
12. Коли тобі повідомили про те, що ти їдеш на навчання з академічної мобільності?
13. Що ти відчув/ла, коли дізналися, що твоєю поїздку схвалили? Якими були твої почуття?
14. Чи виникали у тебе певні труднощі на цьому етапі? Якщо так, то які саме? (з адміністрацією НаУКМА, деканатом, кафедрою; з документами, з адміністрацією та викладацьким складом НаУКМА та закордонного навчального закладу)
15. Що було найскладнішим на етапі підготовки до мобільності?
16. Що було найкращим на етапі підготовки до мобільності?

Блок 2

Етап перебування на навчанні з академічної мобільності

1. Які у тебе були перші враження, коли ти дістався/лась країни навчання?
2. Як проходив процес адаптації до нового місця перебування?
3. Чи допомагали з адміністративними/побутовими справами (НаУКМА та університет, у який ти поїхав/ла за академічною мобільністю) на цьому етапі? Якщо так, то як саме?
4. Як проходив процес соціалізації з іноземними студентами? Які плюси та мінуси ти бачив/ла на цьому етапі?
5. Чи ти їздив/ла сам/сама навчатися за академічною мобільністю чи разом зі знайомими з НаУКМА?
6. Чи відчував/ла ти мовний бар'єр? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.
7. Як проходив процес навчання у закордонному навчальному закладі? Чи було цікаво? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.
8. Чи було тобі важко під час навчання?

9. Що найбільше сподобалося в навчанні в закордонному закладі?
10. Що найбільше не сподобалось в навчанні в закордонному закладі?
11. Порівняй, будь ласка, навчання в НаУКМА та в закордонному закладі.
12. Чи сумував/ла ти за рідними та друзями під час академічної мобільності?
Якщо так, то як часто та як ти з цим справлявся/лася?
13. Чим ти займався/лась у вільний від навчання час?
14. Чи доводилось тобі займатись навчанням, пов'язаним з НаУКМА під час академічної мобільності?
15. Які були плюси в академічній мобільності, окрім навчання?
16. З якими проблемами ти зіткнувся/лась на цьому етапі?
17. Що найбільше сподобалось під час мобільності?
18. Що найбільше не сподобалось під час мобільності?

Блок 3

Етап повернення в Україну

1. Скільки часу ти перебував/ла на навчанні за кордоном?
2. З якими проблемами ти зіткнувся/лась після повернення до України?
3. Чи були у тебе проблеми з навчальним планом?
4. Чи виправдалися твої очікування від академічної мобільності?
5. Чи знадобились знання та навички, здобуті за кордоном, в Україні?
6. Які плюси та мінуси ти вбачаєш в своїй програмі з академічної мобільності?
7. Які переваги та недоліки академічної мобільності були саме для твоєї спеціальності?
8. Які позитивні та негативні моменти ти визначив/ла після отримання досвіду з академічної мобільності?
9. Чи доводилось тобі колись жалкувати, що ти поїхав/ла на навчання з академічної мобільності? Якщо так, то чому?
10. Якби була можливість ще раз поїхати, ти б поїхав/ла знову? Чому?
11. Чи змінив тебе цей досвід? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.

Блок 4

Соціально-демографічний блок

1. Стать:
2. На якому ти році навчання?
3. На якому факультеті ти навчаєшся?
4. На якій спеціальності ти навчаєшся?
5. На якому році навчання ти перебував/ла на академічній мобільності?
6. Як ти оцінюєш рівень твоїх знань зі спеціальності до та після академічної мобільності за шкалою від 1 до 10?

Транскрипт інтерв'ю студента-бакалавра НаУКМА

Дата проведення: 13.05.2020 р.

Тривалість інтерв'ю: 1 год. 15 хв.

Мова інтерв'ю: українська.

I: Розкажи, будь ласка, куди і коли ти поїхав на навчання з академічної мобільності?

P: Я поїхав на навчання до університету Гронінгена в Нідерландах за програмою Erasmus + і я там навчався з вересня до лютого 2020 року.

I: А чому ти прийняв таке рішення поїхати на навчання за програмами з академічної мобільності?

P: Я хотів отримати досвід навчання за кордоном, тому що мені хотілося побачити підхід до викладання гуманітарних наук в Західних університетах, я хотів отримати міжнародний досвід спілкування з студентами та викладачами і я хотів мабуть підвищити свою кваліфікацію для того, щоб потім можна було зазначати про це в CV, і, звичайно, я хотів побачити світ, поподорожувати, покращити знання англійської мови, побачити Європу.

I: Які у тебе були очікування стосовно академічної мобільності?

P: У мене були дуже добрі очікування стосовно цього, тому що в моєму оточенні було вже достатньо людей, які вже поїхали переді мною... вони мені розповідали, здебільшого, позитивні відгуки і про процес навчання, і про університеті, і про ставлення, і про побутову сторону життя, і про подорожі також... вони були в оточенні могилянців саме до Гронінгена до мене, і вони також ділилися дуже позитивними очікуваннями і в принципі в мене були дуже високі очікування щодо якості навчання, яке я отримую, щодо формату, щодо подорожей і в принципі більшість із них справдилися.

I: Розкажи, коли ти почав планувати поїздки на навчання з академічної мобільності?

Р: Мабуть за добрих таких за півроку до самого початку подачі, тож, між першим днем, коли ми подали документи і днем, коли ми поїхали, тобто, коли ми вже з'явилися в Гронінгені було півроку, а це я почав планувати ще за півроку як я подавав документи, тобто це за рік до самого дня, як ми туди поїхали. Передовсім я почав планування з того, що я подався на здання екзамену з англійської IELTS, тому що це була обов'язкова умова поїздки. Я отримав інформацію щодо виконання корпоративної угоди в Могилянці і я почав розмову з завідувачем кафедри щодо можливості перезарахування чи можливо взагалі на нашій кафедрі подаватися на програму з академічної мобільності, зважаючи на зміст нашої навчальної програми і, тобто, я почав планувати поїздку за рік до того, як я опинився там.

І: Куди ти звернувся у першу чергу з метою дізнатися, що необхідно для поїздки? Чи зіткнувся ти з якимись проблемами під час цього процесу? Якщо так, то опиши з якими саме.

Р: Перш за все я звернувся до могилянців, яких я знаю, які їздили по Erasmus, щоб дізнатися як починати готуватися, що потрібно, на що звертають увагу, в чому полягає сам процес академічної мобільності, їхні враження, і вони значною мірою розповіли мені мабуть про все, вони відповіли і на те, на нюанси подачі документів і на ті, які документи будуть потрібні, розповіли про етапи аплікації, тобто коли ти отримуєш відгук, у якій формі це все буде відбуватись тощо. Вони розповіли і про те, як ти навчаєшся на самій програмі мобільності, як виглядає твоє життя там, і мабуть вони навіть розповіли про те, що тобі потрібно буде зробити, коли ти повернешся. А далі я вже звернувся до міжнародного відділу НаУКМА і вже питав їх більше про технічні нюанси, про бюрократичні аспекти при подачі, про те, яким чином планувати аплікацію зважаючи на те, що ти подаєшся на наступний семестр, тобто тобі потрібно податися на початку нового семестру перед тим, як ти поїдеш, а оскільки я їхав на осінній семестр, то мені потрібно було подаватися, здається, якщо я не помиляюся, в лютому і десь ось на початку січня я пішов до міжнародного відділу, щоб отримати інформацію стосовно документів, стосовно того коли і як їх подавати, в якому форматі, які

підписи потрібно отримати і дозволи. Можна сказати, що я зіткнувся з проблемою під час цього процесу, що сам процес того як ти дізнаєшся про програми з академічної мобільності досить трудомісткий, тому що насправді у міжнародного відділу непоганий веб-сайт і там є більша частина інформації, з кожного окремого університету потрібно дізнаватися якусь точкову інформацію, додаткову, яка дасть тобі ключ до розуміння того, що тобі писати в мотиваційному листі і який зробити фокус у тому як ти оформлюєш свій agreement, бо деякі університети наприклад дозволяють перезараховувати якісь дисципліни, але це нюанси стосовно кожного університету окремо, тому ці проблеми не були написані на веб-сайті міжнародного відділу, про них треба було запитати усно, і коли ти приходиш до самого міжнародного відділу, а вони працюють тільки два дні, в середу і п'ятницю, якщо я не помиляюсь, лише 2 години, що, насправді, дуже важко для студента потрапити в такі вузькі приймальні години.

I: Наскільки добре чи погано міжнародний відділ НаУКМА допомагав тобі у той проміжок часу?

Р: Я скажу, що допомагав задовільно, тому що порівняно з іншими департаментами та відділами Могилянки він допомагав досить непогано і дійсно спеціалісти цього відділу розбираються в процесі перезарахування, в процесі комунікації з міжнародними закладами, але занадто надмірний рівень бюрократизації всього, по суті, будь-який папірець потрібно затверджувати по кілька разів у різних кабінетах, у різних відділах і отримувати підписи у певному порядку і це зовсім незручно, можна було б зробити частину цього онлайн...то по-перше, а по-друге, була проблема з вчасним інформуванням. Деякі речі були прострочені на кілька днів, коли нам про них повідомляли і для нашого поспішного навчання за кордоном це було дуже проблематично.

I: Як ти обирав країну та навчальний заклад, у якому ти хотів навчатися?

Р: Я здебільшого...там були країни, де потрібно було знати мову, тобто відповідно якщо Франція – то французьку, якщо Німеччина – то німецьку. Там було буквально кілька університетів, в яких навчання проводилося англійською

і англійської було достатньо і це були Нідерланди, Гельсінкі, тому я вибрав Нідерланди бо з усіх тих варіантів, де була мова навчання англійська, Нідерланди були мені найцікавіші по-перше тому що в Нідерландах є досить ґрунтовна традиція філософії і викладання філософії в університетах, по-друге, Нідерландські університети орієнтуються на такий напрям філософії як аналітична традиція філософії, це ближче до Великої Британії та США і мені було цікавіше поглянути цей тип філософії і на таку культуру викладання, оскільки в нас НаУКМА цей напрям дуже бідно представлений і в навчанні, і в літературі, викладанні, будь де і я хотів отримати ще досвід цього, і також я ніколи не був в Нідерландах, мені було цікаво отримати досвід життя саме там, оскільки ця країна перебуває в найбільш економічно успішних, у десятці найбільш успішних країн.

I: Чи влаштовував тебе запропонований перелік закордонних навчальних закладів? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.

Р: Так, тому що я обрав університет, який мені подобався, перед цим, і я поїхав за своїм першим пріоритетом, який я обрав з інших університетів. Там, насправді, я вважаю, що Києво-Могилянська академія має дуже широкий вибір університетів в Європі, порівняно з іншими українськими універсами, там є як університети за різним профілем, спеціалізацією, тобто навіть якщо дивитися в межах однієї спеціальності, різні університети пропонують різний фокус, різні аспекти, різні наголоси у викладанні в навчальних програмах, так і є різні університети за рівнем престижу, тобто якщо ти не сподіваєшся отримати згоду з закордонного вишу, то ти можеш податися в менш престижний і отримаєш згоду, але в плані досвіду це те саме, бо ти отримуєш досвід і життя, і навчання за кордоном.

I: Чи влаштовували тебе запропоновані до навчання дисципліни? Розкажи, будь ласка, також про це більш детально.

Р: Так, вони влаштовували в принципі, вони збігалися в головних рисах з нормативними дисциплінами моєї навчальної програми в НаУКМА. Насправді Гронінген пропонував дуже широкий вибір дисциплін, і я навіть зміг отримати

схвалення не тільки схвалення для перезарахування дисциплін з факультету, мого фаху, тобто факультету філософії, де я навчався здебільшого в Гронінгені, але я також отримав схвалення з факультету релігійних наук і антропології, де я навчався на одному курсі, і цей курс мені потім перезарахували в КМА, тобто я був цілком задоволений, і мої очікування щодо цих курсів, ну, справдилися, коли я вже опинився в Гронінгені вони були і дуже якісні, і дуже адекватно продумані для міжнародних студентів, які можуть потенційно опинитися в цих курсах... так я навіть обрав собі дві вибіркові дисципліни, які мені також перезарахували в НаУКМА.

I: Як ти готувався до поїздки та що для цього було необхідно?

Р: Я почав готуватися зі складання іспиту з англійської мови, з міжнародного сертифікованого іспиту з англійської мови IELTS, це, насправді, зайняло в мене два місяці чи мабуть навіть три, щоб підготуватись і скласти його на досить високий рівень, для того щоб отримати схвалення від Гронінгена, а далі я почав дивитися на можливі способи комбінації того, які дисципліни НаУКМА я зможу віднайти в Гронінгені для зарахування та обговорення цього з моїм завідувачем кафедри чи погодиться він взагалі на таку комбінацію, чи погодяться з цим викладачі НаУКМА на таку комбінацію перезарахування, а далі я спілкувався з студентами, які вже їздили на Erasmus до цього і питав їх поради про те, як краще варто написати мотиваційний лист, про що зазначити, на чому зосереджувати увагу. Ну і...мабуть думав про те, яким чином мені поліпшувати мою готовність до життя там, тобто і в побуті, і в певною мірою я цікавився нідерландською мовою і культурою, для того, щоб якось згладити культурну адаптацію.

I: Як проводився збір необхідних документів для поїздки за академічною мобільністю? Чи були з цим труднощі?

Р: Труднощі були, однозначно. Насамперед я мав отримати план перезарахування дисциплін НаУКМА на курси в іноземному вищі, і це такий досить громіздкий документ з чималою таблицею, яку ми повинні оформити до певних стандартів того, як їх хоче бачити міжнародний відділ НаУКМА, інакше вона не приймається, і також цю таблицю має підписати завідувач кафедри, ну і

загалом так цей документ у мене зайняв десь два-три тижні для того, щоб сформулювати його спочатку попередньо завідувачем кафедри, потім перевірити чи є ці курси, знову ж таки, в наступному триместрі, тому що часто вищі заклади за кордоном показують переліки їхніх курсів за попередній семестр, а тобі потрібно знайти на наступний, і...були труднощі з тим, щоб якось збалансувати ці курси відносно того семестру, коли вони будуть. Ба більше, можу сказати, що потім так і сталося, що коли вони вже опублікували перелік курсів на той триместр, на який я їхав, багато з цих курсів, які вже були у мене прописані у мене в документі не відбулися і потрібно було в терміновому порядку, тому що я вже отримав згоду, в терміновому порядку шукати заміну або якісь еквіваленти, домовлятися з моїм завідувачем кафедри, щоб він також в терміновому порядку домовлявся з моїми викладачами чи вони погодяться на таку комбінацію, і це було, по-перше, дуже стресово з психологічної точки зору і дуже не зручно, бо це знов ж таки ця паперова бюрократія, що це не можна зробити онлайн, цей документ потрібно заново переписувати, заново отримувати відповіді, і в певному порядку підписи потрібно отримувати мої, завідувача кафедри, викладачів, деканату і міжнародного відділу. Це забрало і чимало часу, і чимало сил. Другий документ, з яким я мав клопіт, це документ про мої оцінки, це транскрипт, хоча, насправді, мушу сказати, що міжнародний відділ досить непогано виконував цю роботу, вони роблять транскрипт українською та англійською, як би вони ставлять там печатку і це не потрібно іти до нотаріуса, і тобто це виходить валідний документ, який просто можна вже надсилати, але цей документ, що потрібно підтвердити в канцелярії та деканаті це знов ж таки бюрократія, яка займає час. Далі був документ стосовно виконання корпоративної угоди, який потрібно отримати у Центрі працевлаштування студентів, ну, насправді, цей документ не було важко отримати, і...наприкінці це мотиваційний лист, мій власний, який я написав самостійно, самотужки, використовуючи ті поради, які я отримав від своїх знайомих та друзів, які вже їздили за Erasmus, і також отримати letter of recommendation від організацій, в яких я брав участь в Могилянці, там від роботодавців, тощо. Ну, там була вимога надати документи про власні

досягнення, я маю на увазі, збір оцих документів про власні досягнення, які було, насправді, не важко зібрати, вони здебільшого під рукою.

I: Добре, а коли тобі повідомили про те, що ти їдеш на навчання з академічної мобільності?

R: Якщо я подався на початку лютого, то повідомили про те, що я їду на навчання десь наприкінці квітня, якщо я не помиляюсь, то 27-29 квітня.

I: Що ти відчув, коли дізналися, що твоєю поїздку схвалили? Якими були твої почуття?

R: Ну, коли я побачив, то у мене було такий неконтрольований спалах ейфорії, радості, навіть певною мірою не вірив у це, мені здавалось, що тут є якась відмова чи ще щось, а потім через кілька днів була певна тривога, тому що я зрозумів скільки ще попереду потрібно затвердити речей, проконтролювати процес цього переїзду і п'ять місяців життя. Мої почуття, щоб так підсумувати, спочатку це неймовірна ейфорія, навіть певним чином не віриш в це, а потім є елемент тривоги.

I: Чи виникали у тебе певні труднощі на цьому етапі? Якщо так, то які саме?

R: Ну...насправді я зрозумів, що я відповів на це запитання в попередньому питанні про те, що потрібно підписати цю угоду про мобільність, ця угода про важкі таблиці, які ти заповнюєш сам, і там оці чотири підписи, це була дуже важка бюрократія.

I: Що було найскладнішим на етапі підготовки до мобільності?

R: Найскладнішим на етапі було схвалення з завідувачем кафедри оцього плану перезарахування дисциплін, тому що це не тільки завідувачем кафедри потрібно узгодити, але й з викладачами, оскільки часто навчальні програми не є аж ідентичними між курсами НаУКМА та курсами закордонного вишу, у випадку з Гронінгеном чимало курсів були направлення на англо-американський контекст, плюс Нідерланди, а у нас в Могилянці контекст цих дисциплін більш орієнтується на Німеччину, Францію, Італію, Польшу...у Скандинавії та більш зосереджується на філософах національних культур, і було досить важко погоди те з викладачами та завідувачами кафедри. Далі, коли ми вже отримали згоду від

Гронінгена, тобто нас затвердили, там був документ...там було чотири документи, які як би являють собою один, це угода про мобільність, в якій потрібно отримати підписи чотирьох людей, якщо я не помиляюсь, то в такому порядку: спочатку завідувача кафедри, потім деканату, тобто, потім керівника міжнародного відділу НаУКМА і потім віце-президента з навчальної роботи. Ну я...думаю можна зрозуміти, наскільки це важко, наскільки це важка бюрократія, багато часу це займає, усі ці з кабінетів мають різні години приймання, тобто взагалі немає гарантії, що за один день можна отримати всі ці підписи, тому що приймальні години в різні дні, і знайти всіх людей в один час досить важко, і сам цей документ вимагає дуже ретельного, дуже клопіткого заповнення деталей, різних нюансів і до нього йдуть додатки у вигляді таблиць: додаток курсів, які ти перезараховуєш, додаток дисциплін, які ти зобов'язуєшся слухати в індивідуальному порядку або після повернення і додаток про...третій додаток навіть не можу згадати, але кожен з цих додатків – це таблиця, яку ти пишеш повністю сам, і міжнародний відділ майже не допомагає з цим. Це була бюрократія, яка виснажує і як би відбиває бажання взагалі щось робити. А потім, ну це не зовсім підготовка, це вже потім можна сказати, коли я був в Гронінгені, деякі з цих документів потрібно було дистанційно перероблювати.

І: Що було найкращим на етапі підготовки до мобільності?

Р: Мабуть що я спілкувався з керівником студентської організації, в який я брав участь, і щоб отримати рекомендацію там, також з колишніми працедавцями або з організаціями, в яких я волонтерив, і всюди я отримував позитивні відгуки і рекомендації справді дало мені такий справді успішний старт і мотивацію для того, щоб працювати далі.

І: Які у тебе були перші враження, коли ти дістався країни навчання?

Р: Це був неймовірний рівень ейфорії, радості, сподівань нових, надій, мрій, очікувань, коли здавалося, що попереду чекають просто реювання, насолода, неймовірне життя і легкі дні навчання. Ще й коли приїхав до гуртожику і почав знайомитися з людьми, то там також було таке відчуття якого запаморочення від

того, що скільки одразу відкриваються таких перспектив, нових вікон можливостей, нових знайомств і це неймовірні враження.

I: Як проходив процес адаптації до нового місця перебування?

Р: Я мав почуття неймовірної радості і розуміння, що деякі речі даються настільки легко, ти тільки насолоджуєшся, але це кілька днів буквально, потім ти дізнаєшся про те, що потрібно там оформити якийсь документ, потрібно пройти якийсь медичний тест, про те, що, наприклад, ти не зможеш отримати картку, на яку тобі скидатимуть стипендію більше 2 тижнів, тому що всі банки заповнені і цей другий етап я би назвав тривожністю і певним чином навіть панікою, тому що опинитися за кордоном тільки на власних коштах, які ти взяв з собою досить страшно, тому що попереду ще 5 місяців, а картку ми не могли довго отримати банківську, на яку будуть перераховувати стипендію і жити в такій невизначеності було досить важко. Далі були ще труднощі із пошуком транспортного засобу, тому що громадський транспорт дуже дорогий, а отримати велосипед можна тільки на голландський банківський рахунок, то ну це додавало досить багато тривоги, але потім настає третій етап – це такий етап, який ніби заперечує попередні два, і водночас об'єднує їх – це така реалістичне усвідомлення своїх можливостей і сил, що не все тобі буде під силу, і що попереду будуть настільки легкі і радісні дні, але дуже багато позитиву: ти в омріяній країні, ти в омріяному вищі, але ще потрібно вирішити ще чимало завдань. На всьому цьому тлі процес адаптації пом'якшувало те, що я знаходився там з моїми, як це сказати ... ну тобто з студентками Могілянки, які поїхали зі мною одночасно, і ми жили буквально як сусіди в одному гуртожитку, тобто це значною мірою полегшувало спілкування зі своїми рідними студентами, і також спілкування із новими людьми в гуртожитку, з новими людьми університеті, і також там влаштував дуже приємну зустріч і адаптивні різні заходи університет.

I: Чи допомагали з адміністративними та побутовими справами (НаУКМА та університет, у який ти поїхав за академічною мобільністю) на цьому етапі? Якщо так, то як саме?

Р: НаУКМА майже нічим не допомагала з адміністративними і побутовими справами. Коли ми вже переїхали в університет, тобто у Гронінген, він допомагав дуже сильно (університет) і факультет, до якого я був зачислений факультет філософії Гронінгена, він влаштував кілька зустрічей неформальних, на яких спілкувалися ми між студентами, між іншими студентами Ерасмуса, викладачами, вони пригощали їжею та напоями і це створило таку дуже приємну атмосферу і легку ауру для того, щоб розслабитися і отримати задоволення, зняти тривожність і побачити, що всі готові один одному допомагати. Також вони влаштували для нас в самий перші дні такі централізовано в одній будівлі відправили студентів міжнародних, які приїхали, для оформлення всіх документів, для іностранців, щоб отримати консультації. Був концерт, вечірка для знайомств, а також університет Гронінгена допомагав з адміністративними справами у всьому: він пропонував вирішити проблеми, які в нас там виникали стосовно перезарахування чи стосовно там перекладу документів, він брав багато речей на себе, робив це онлайн за нас навіть певною мірою, і це було дуже приємно і дуже зручно.

І: Як проходив процес соціалізації з іноземними студентами? Які плюси та мінуси ти бачив на цьому етапі?

Р: Процес соціалізації з іноземними студентами на початку проходив добре, ми знайомилися з усіма сусідами із гуртожитку, був таких small talk на кухні, в вітальні, в пральні, будь де, всі були дуже люб'язними, були готові допомагати один одному чим могли, але потім за кілька місяців багато з цих людей утворились в такі, певною мірою, ексклюзивні компанії, які спілкувалися між собою, у них були свої приколи, свої меми і така ексклюзивність не дуже допомагала. Про другий аспект, про який я б зазначив, що під час навчання до міжнародних студентів викладачі ставляться поблажчивіше, але інші студенти не дуже, тому що вони вважають, що якщо ти приїхав, ну це я так беру судити, це не об'єктивно, але мені так здалося, що вони вважають, що якщо ти переїжджаєш навчатися лише на 5 місяців, то який сенс робити якісь серйозні стосунки заводити чи то товариські, чи то романтичні, бо ти невдовзі поїдеш, ось

... і це спонукало до такого, певною мірою, відчуття ізольованості і самотності під час навчання. Але загалом вони допомагали і дуже радо йшли на зустріч до роботи в команді.

I: Чи ти їздив сам навчатися за академічною мобільністю чи разом зі знайомими з НаУКМА?

Р: Я їздив разом зі студентками НаУКМА, ми їздили разом, і це значно полегшувало все в нашому житті.

I: Чи відчував ти мовний бар'єр? Розкажи, будь ласка, про це детальніше,

Р: Я його майже не відчував, тому що в Нідерландах велика частина населення володіє англійською, навіть в крамниці володіють англійською...багато де інформація дублюється англійською, але подекуди відчувався мовний бар'єр нідерландської мови, тобто умовно там оголошення на вокзалі, можливо в оголошеннях...не знаю, де там ще, в автобусі, але досить швидко ти вивчаєш основні слова і стали вирази, там на кшталт «допоможіть, будь ласка, дістатися» чи як це перекладається, чи «добрий день» чи «як доїхати?», отак. Тому я б навіть не сказав, що мовний бар'єр був відчутний, а в університеті взагалі не було мовного бар'єру, в університеті все навчання велося англійською, і всі завжди допомагали англійською, всі володіють англійською. Не відчувалось.

I: Як проходив процес навчання у закордонному навчальному закладі? Чи було цікаво? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.

Р: Проходив переважно у вигляді лекцій, на відміну від НаУКМА. Більшість предметів проходять як лекції, в дуже великих аудиторіях, а оцінка ставиться за екзамени, які, здебільшого є дуже важкими, і більшість предметів в мене були ось такі великі лекції з дуже важкими екзаменами, за які ставили оцінку. Але на лекціях відбувалися, крім доповіді викладача, відбувалися ще цікаві дискусії стосовно того, стосовно предмету, який ми обговорювали, ще й це...було, можливо, лише 2 предмети, де були семінари, практичні заняття, і там потрібно було підготувати власні проєкти, власні презентації, там було більше обговорення, та й на кожному предметі були обговорення, це було у вигляді форуму і ніхто майже не соромився, ну давали мікрофон в аудиторії і озвучував

своє питання, а решта, можливо, давали відповіді або викладач давав відповіді, це було досить цікаво... Було досить цікаво. Всі предмети, на які я записувався, майже всі там вправдилися мої сподівання і мету, і те, як вони будуть викладатися. Це було дуже цікаво, я отримав дуже безцінний досвід, безцінні знання і проекти, які я там робив, я буду використовувати в майбутньому житті.

I: Чи було тобі важко під час навчання?

Р: Я би сказав, що мені було важко. Ось ці екзамени, за які ставиться підсумкова оцінка за курс, вони складають ну, оскільки вся підсумкова оцінка складає від екзамену, вона складається на досить складному рівні, і якщо ти не відвідував лекції, якщо ти уважно не слухав, не брав участі в обговоренні, якщо ти не читав літературу зазначену, яка обов'язкова в силабусі, то абсолютно нема шансів вгадати чи вийти на удачі, тому треба було справді працювати і я досить сильно переживав за оцінки на екзамені.

I: Що найбільше сподобалося в навчанні в закордонному закладі?

Р: Найбільше сподобалося те, що між викладачами і студентами практично немає прірви чи якоїсь дистанції. Викладачі відчують студентів, вони розуміють їхні цінності та погляди, і часом викладачі часто сиділи поруч з нами на парах або сиділи на столі, тобто не було ось цього формалітету якогось такого, надмірної формальності, надмірної ввічливості. Також мені сподобалося, що з усіх предметів є певний набір обов'язкової літератури, яка буде обов'язково перевірятись на екзамені, а є додаткова література, але якщо ти хочеш скласти екзамен, то тобі її читати необов'язково, тому що на екзамені будуть чітко перевірятися ті тези і ті питання, які порушені в обов'язковій літературі. Коли я читав обов'язкову літературу я вже розумів, про що буде екзамен. Питання екзамену не були...як це коректно сказати, довільними, тобто вони реально слідували тій логіці, яку логіку відтворювали в презентаціях та книгах і підручниках, які нам задавали, статтях. А ще мені мабуть сподобалось те, що з викладачем можна поговорити про будь що після лекції і він завжди радий пояснити це вдруге, втретє і в четверте, якщо ти хочеш дискутувати про це, і з декількох предметів були письмові роботи, які були, насправді, досить творчими,

і я би ці роботи використовував і надалі в своєму житті. Ну і також мені дуже сподобалось те, що є, що бібліотека університету має доступ до будь-якого книгозбірника віртуального, і все це можна читати вдома будь-яку книгу, це дуже зручно...і я отримав дуже багато знайомства з дуже корисними і дуже цінними джерелами під час навчання за кордоном.

I: Що найбільше не сподобалось в навчанні в закордонному закладі?

Р: Там толерують постійні запитання і постійні обговорення того, що викладає викладач під час лекції, що йдеться курс, і оскільки викладач не може перебити студента і не може йому заборонити йому запитуватися, подекуди стан форуму не дозволяв конструктивній роботі, тому що занадто багато питань, занадто багато обговорень, але вони не всі є цінними, на мою думку, і не всі є доречними і час витрачався на обговорення цих питань.

I: Добре, тоді порівняй, будь ласка, навчання в НаУКМА та в закордонному закладі.

Р: Я би сказав так: зміст навчальної програми моєї в НаУКМА і тієї, яку я вивчав в закордонному вищі різний, а тому порівнювати їх буде важко, оскільки б я не сказав, що десь краще, а десь гірше. Вони різні за змістом. В Могилянці більше приділяється уваги певним філософам і їхнім поглядам, у Гронінгені інший трошки фокус, інші книги, інші підручники, зміст різний і він може застосовуватися по-різному і його цінність різна, а ось форма викладання, методика викладання...я би їх порівняв, як на користь з Гронінгену, тому що, безперечно, я вважаю, що така форма навчання-викладання, яка є в Гронінгені – вона значно продуктивніша, значно адекватніша і демократичніша стосовно студентів, дає змогу розкритися кожному і сприяє потребам навчання кожному, тому що хтось краще засвоює на лекції, хтось читає підручник, але у тебе є можливість отримати цю інформацію в будь-якій мірі, а також в Гронінгені значно більше і вдаліше застосовували інструменти онлайн навчання через онлайн платформу університету, де розміщувалися завдання і поради, література.

I: Чи сумував ти за рідними та друзями під час академічної мобільності? Якщо так, то як часто та як ти з цим справлявся?

Р: Так я сумував, але спочатку не дуже сильно, але десь наприкінці другого місяця на початку третього цей смуток дуже відчутний, але мої рідні приїжджали до мене на 4 місяці і це полегшало цю ностальгію і смуток, а також я постійно зізвонювався з ними по відеозв'язку, постійно переписувався, дізнавався про їхні проблеми, але мабуть негативно впливають соц. мережі на кшталт щось фейсбуку чи інстаграму, коли ти бачиш світлина чи відео у їхніх профілях, то викликає певний смуток.

I: Чим ти займався у вільний від навчання час?

Р: Ми багато подорожували з моїми друзями, з моїми подругами, які зі мною їздили по Ерасмусу в Гронінген також навчатись. Ми багато подорожували Нідерландами, також ми кілька разів ходили на концерт, ми ходили в клуб типу такий студентський клуб. Ми ходили в кав'ярні, просто гуляли, катались на велосипедах, коли була тепла погода, проводили час в парках, дивилися серіали, якщо це ввечері, але чимало часу, насправді, займають побутові проблеми у гуртожитку, тому що навіть у плані їжі у гуртожитку воно забирає значно більше часу, ніж коли це вдома.

I: А чи доводилось тобі займатись навчанням, пов'язаним з НаУКМА під час академічної мобільності?

Р: Ні, не доводилось, тому що мені деканат не дозволив слухати курси в НаУКМА дистанційно.

I: Які були плюси в академічній мобільності, окрім навчання?

Р: Як я вже сказав, плюси в академічній мобільності, крім навчання це можливість подорожувати, можливість знайомства зі студентами з інших країн, я он отримав знайомства зі студентами з Норвегії, Італії, Німеччини, Бельгії...Перу навіть. Далі це взагалі досвід життя за кордоном, тому що ти звикаєш до іншої культури, до інших навіть певною мірою змінюєш свій світогляд, тому що ти ширше бачиш світ, бачиш його під іншим кутом зору

наприклад, життя в невеликому місті, наприклад, в Нідерландах, а не тільки в Києві умовно, і в тебе змінюються якісь пріоритети, цінності твої власні.

I: З якими проблемами ти зіткнувся на цьому етапі?

Р: Проблем було чимало в перший місяць, кошти за оплату житла, гуртожитка дуже велика, вона забирала майже 50% нашої місячної стипендії, і це не те щоб було несподіванкою, ми знали це до того, як ми поїхали, але це стало дуже відчутним під час навчання, оскільки під час перебування там, оскільки нам повідомили, що...дуже довго пояснювати чого, але ми за перші місяці отримували неповний розмір стипендії, а там десь 60 – 70% від загальної суми, і якщо ще відняти ренту гуртожитка від 60 – 70% загальної суми це буде дуже маленька сума для такої дорогої країни, як Нідерланди.

I: Що найбільше сподобалось під час мобільності?

Р: Ну, очевидно, найбільше мені сподобалося навчання і подорожі...

I: А що найбільше тобі не сподобалось під час мобільності?

Р: Найбільше не сподобалося життя в гуртожитку. Я не очікував, що умови будуть такими досить поганими як для європейського гуртожитку, хоча якщо порівнювати з українським, з Могилянським, то безперечно європейський краще, але я очікував значно кращі умови, плюс побут в гуртожитку забрав чимало сил і часу, тому це мабуть мені найбільше не сподобалось під час мобільності.

I: Скільки часу ти перебував на навчанні за кордоном?

Р: П'ять місяців.

I: З якими проблемами ти зіткнувся після повернення до України?

Р: Процес адаптації був найбільшою проблемою після повернення в Україну, оскільки мені було складно повернутися до способу навчання в НаУКМА, мені було важко звикнути до побуду взагалі в Києві, тому що, будемо відверті, зимовий Київ виглядає гірше, ніж європейське місто (сміється), занадто багато сірості якоїсь, і це як така депресія, а ще проблема була це легітимація оцінок, які ми отримали там. В Гронінгені легітимації, їх перезарахування в Могилянці, просто простою мовою ці оцінки треба було конвертувати в українські і це теж

досить трудомісткий процес, оскільки це потрібно узгодити із кафедрою і з міжнародним відділом, отримати всі підписи, а потім ще занести в деканат. Я повернувся 2 лютого, але весь цей процес я закінчив тільки на початку березня...процес перезарахування оцінок.

I: Чи були у тебе проблеми з навчальним планом?

P: Та ні, не було проблем...ні.

I: Чи виправдалися твої очікування від академічної мобільності?

P: Так, точно справилися. Я дуже вражений і...мій світогляд, мої цінності, мої погляди дуже сильно змінилися. Єдине, можливо, що не виправдалося щодо моїх очікувань – це те, що там, коли ти прибуваєш на програми з мобільності то ти проводиш таке практично безтурботне життя, в якому майже не існує ніяких проблем, але, насправді, існують і фінансові проблеми та труднощі, оскільки стипендія не дуже висока для життя в Європі і адміністративні труднощі, тому що і процес оформлення, і процес реєстрації, коли ти емігруєш тимчасово, і труднощі адаптації і, як я вже зазначив, побутові умови життя в гуртожитку були не на стільки чудовими, але загалом мої очікування були досить позитивними і вони справилися, вони точно справилися стосовно навчання, стосовно того, які ти отримуєш емоції, знайомства і досвід, і вони точно справилися щодо того, що вони...що я буду багато подорожувати і побачу світ, який я раніше не бачив.

I: Чи знадобились знання та навички, здобуті за кордоном, в Україні?

P: Так, я думаю знадобились, тому що я отримав навички і знання презентації з тих дисциплін та наук, які я ще не опанував в Україні, і зараз в НаУКМА вони мені даються значно легшими, трошки більше оптика і трошки більше знань, коли я починаю вивчати їх в НаУКМА і в мене кращий стартовий майданчик для цього. Також я отримав навички пошуку роботи з базами даних закордонними і однозначно ширше поле для діяльності і краще розуміння того, де можна знайти цю інформацію...ну і звичайно я отримав досвід роботи в міжнародній команді, де кожна людина є представником іншої культури та іншої країни, і знаходити консенсуси і точки дотику в таких командах це дуже цінне знання і дуже цінна навичка, яка зараз допомагає мені в навчанні в Україні, оскільки якщо я вмію

працювати в міжнародній команді, то працювати в команді з людьми з різними характерами точно легше (сміється). Ну, я думаю, ти зрозумієш, що я маю на увазі.

I: Які плюси та мінуси ти вбачаєш в своїй програмі з академічної мобільності?

P: Ну, насправді, я напевно вже давав відповідь на це питання під час розмови, да...хіба що знаю таку штуку, що знайомі розповідали, що могли затримувати стипендію, а так...я не знаю, що ще додати.

I: Які переваги та недоліки академічної мобільності були саме для твоєї спеціальності?

P: Перевага – це то, що в філософії є такі напрями, які майже покривається НаУКМА і ці напрямки є основними в Гронінгені, я отримав в них і знання, і досвід, і бачення, і тепер в мене значно ширше розуміння процесів сучасної філософії, викладання філософії. Плюс деякі предмети взагалі відсутні в навчальній програмі НаУКМА, а я їх вивчив в Гронінгені. А недоліки...можливо те, що...через те, що я не працював з викладачами моєї кафедри, оскільки я навчався по програмі академічної мобільності, в мене немає досвіду спілкування з ними і мені буде важче на етапі іспиту і роботою над дипломною роботою.

I: Які позитивні та негативні моменти ти визначив після отримання досвіду з академічної мобільності?

P: Позитивний – це багатший досвід, багатші погляди, ширший світогляд, пунктик в CV, більше навичок, а негативні – це те, що я трошки втратив зв'язок з однокурсниками і друзями, які є в мене в НаУКМА...мабуть все.

I: Чи доводилось тобі колись жалкувати, що ти поїхав на навчання з академічної мобільності? Якщо так, то чому?

P: Ні, я думаю, мені не доводилося жалкувати.

I: Якби була можливість ще раз поїхати, ти б поїхав знову? Чому?

P: Так, я б поїхав, але вже, можливо, не в Гронінген, а до якоїсь іншої країни, ну бо це цікавіше і новий довий досвід, і новий університет, і нові викладачі, нові предмети, тому що програма з академічної мобільності змінює твоє життя, змінює твій підхід до навчання, дають тобі значно більше...як би підвищує твої

кваліфікації для працевлаштування, і це той період, коли ти починаєш формувати в якому руслі тобі було б цікавіше рухатися після університету і програма мобільності дає одну з перспектив того, як бити міг рухатися за кордоном.

I: Чи змінив тебе цей досвід? Розкажи, будь ласка, про це детальніше.

P: Сильно мене змінив, він змінив мій світогляд, тому що я дізнався яким є життя в Європі, певною мірою змінилися такі казкові уявлення, що в Європі не існує проблем взагалі. Для звичайних людей вони існують, ті проблеми є. Плюс я побачив, що не завжди всюди, як це сказати, сервіс і послуги є ідеальними, тобто те, що є проблеми з бюрократією певною мірою, те, що є проблеми з чистотою на вокзалах, наприклад, хоча вони очевидно чистіші, ніж у нас...да, я думаю це. І також він дав мені нові знання і нові навички.

I: Скажи, на якому ти році навчання?

P: На третьому.

I: На якому факультеті ти навчаєшся?

P: ФГН.

I: На якій спеціальності ти навчаєшся?

P: ...

I: На якому році навчання ти перебував на академічній мобільності?

P: Також на третьому.

I: А як ти оцінюєш рівень твоїх знань зі спеціальності до та після академічної мобільності за шкалою від 1 до 10?

P: До академічної мобільності рівень знань був десь на сім, а після мобільності – вісім.

I: Зрозуміла, дуже вдячна тобі за інтерв'ю!

P: Будь ласка.